ശ്രീ.

രാമചന്ദ്രവിലാസം

മലയാളകാവ്യം.

ആദ്യത്തെ മൂന്നുസർഗ്ഗങ്ങൾ

ഗ്രന്ഥകർത്താ,

അഴകത്തു് ഈ. പത്മനാഭക്കുറുപ്പു്.

കാപ്പി—൫൦൦.

ബി. വി. ബുക്ക് ഡിപ്പോ

തിരുവനന്തപുരം.

വിദ്യാഭിവർദ്ധിനി പ്രെസ്സ് കൊല്ലം......തിരുവിതാംകൂർ.

1908.

പ്രകടനാധികൃതൻ.

കുളക്കുന്നത്തു് ഗോപാലമേനോൻ.

ശ്രീ.

രാമചന്ദ്രവിലാസം

മലയാളകാവ്യം.

ആദ്യത്തെ മൂന്നുസൎഗ്ഗങ്ങൾ.

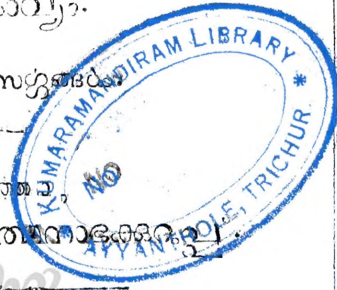

ഗ്രന്ഥകൎത്താ,

അഴകത്തു് ഈ. പത്മനാഭക്കുറുപ്പു്.

(പകൎപ്പവകാശം സ്വായത്തം.)

കാപ്പി—൧൦൦൦.

ബി. വി. ബുക്ക് ഡിപ്പോ

തിരുവനന്തപുരം.

വിദ്യാഭിവൎദ്ധിനിപ്രെസ്സ് കൊല്ലം. തിരുവിതാംകൂർ.

1908.

പ്രകടനാധികൃതൻ.

കുളക്കുന്നത്തു് ഗോപാലമേനോൻ.

ശ്രീ.

അവതാരിക.

അഴകത്തു പത്മനാഭക്കുറുപ്പവർകളുടെ നാമധേയം ആധു-
നികകവികളുടെ കൂട്ടത്തിൽ ഭാഷാഭിമാനികൾക്കു് അപരിചിതമാ-
യിരിപ്പാൻ ഇടയില്ല. ഇദ്ദേഹം ആദികാലത്തു് "മനോരമാ"പം-
ക്തികളിൽ കടന്നു കോലാഹലംചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന ബാലകവി-
കുഞ്ജരന്മാരിൽ അഗ്രഗണ്യസ്ഥാനം വഹിച്ചിരുന്ന ഒരാളാകുന്നു. ദു-
ർഭരമായ കുടുംബഭാരം ദുസ്ത്യജമാംവിധത്തിൽ [illegible]
സ്സിൽവന്നു വീണതിൽ പിന്നെ ഇദ്ദേഹം പത്രപംക്തികളി[illegible]
റെ പ്രവേശിച്ചുകാണാറില്ല. കുടുംബഭാരത്തിനും കാവ്യ[illegible]
കേളികൾക്കും തങ്ങളിൽ പൊരുത്തംപോരാ. കാവ്യസ്ഥാ[illegible]
കളിച്ചുകൂടാ എന്നാണു പഴമക്കാർ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു്. എന്നാൽ
[illegible]ദ്യാബോധം പ്രകൃതകവിയെ ബാധിച്ചിട്ടില്ലെന്നു കാണുന്ന-
തിൽ സന്തോഷിക്കുന്നു.

അഴകത്തു വീട്ടുകാർ പല സ്ഥാനമാനങ്ങളുമുള്ള ഒരു പുരാത-
നകുടുംബക്കാർ ആകുന്നു. ഈ വീട്ടിലെ കാരണവർക്കു് അനന്തശ-
യന ശ്രീപത്മനാഭസ്വാമിക്ഷേത്രത്തിന്റെ ഊരാണ്മക്കാരായ എ-
ട്ടരയോഗത്തിൽ പ്രവേശവും 'ശ്രീകരണം' എന്നൊരു സ്ഥാനവും
ഉണ്ടു്. 'അദ്വൈതാനന്ദം' എന്ന കിളിപ്പാട്ടിന്റെ കർത്താവായ
[illegible] കുറുപ്പു് ൨൨-ൽ നാടുനീങ്ങിയ സ്വാതിതിരുനാൾ മഹാരാജാ
തിരുമനസ്സിലെ സന്നിധിയിൽനിന്നും 'വിദ്വാൻകുറുപ്പു്' എന്ന
വിരുതുപേർ ലഭിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ആ വിദ്വാൻകുറുപ്പിന്റെ അനന്തര-
വനാം ഇപ്പൊഴത്തെ കരണത്താക്കുറുപ്പിന്റെ അനുജനാം ആണു ന-
മ്മുടെ കവി. ജ്യേഷ്ഠന്നു് ക്ഷേത്രാധികാരപാരതന്ത്ര്യത്താൽ തിരുവ-
നന്തപുരത്തു് സ്ഥിരതാമസം ആവശ്യപ്പെട്ടകയാൽ പത്മനാഭക്കു-
റുപ്പിന്നു് തറവാട്ടുകാര്യാന്വേഷണം സ്വീകരിക്കേണ്ടിവന്നു. ഗൃഹ-
ഭരണക്ലേശങ്ങളുടെ മധ്യേ അപ്പൊഴപ്പോൾ യദൃച്ഛയാ ലഭിക്കു-
ന്ന ചില വിശ്രമക്ഷണങ്ങളുടെ സദ്വിനിയോഗഫലമാണു്
രാമചന്ദ്രവിലാസം.

മഹാകാവ്യം എന്ന പേരിനെ അർഹിക്കുന്ന ഒരു കാവ്യം ഭാഷയിൽ ആദ്യമായുണ്ടായതു് ഈ 'രാമചന്ദ്രവിലാസം' തന്നെ എന്നു പറയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. 'ശ്രീകൃഷ്ണചരിതം' ആണു് ഭാഷയിൽ ഇദംപ്രഥമമായ കാവ്യം. 'ശ്രീരാമചന്ദ്രവിലാസം' ആണു് ഇദംപ്രഥമമായ മഹാകാവ്യം. "നഗരാർണ്ണവശൈലർത്തുചന്ദ്രാർക്കോദയവർണ്ണനൈഃ" എന്നിത്യാദി ദണ്ഡി ചെയ്തിട്ടുള്ള ലക്ഷണമെല്ലാം ഈ ഗ്രന്ഥത്തിനു് തികഞ്ഞിട്ടുണ്ടെന്നുള്ളതിൽ രണ്ടു പക്ഷം വരുന്നതല്ല. മാഘന്റെ 'ശിശുപാലവധ'ത്തോടു് ഈ ഗ്രന്ഥത്തെ സമം ചേർക്കാം. അർത്ഥപുഷ്ടി, ശബ്ദഭംഗി, സന്ദർഭശുദ്ധി, കല്പനാവൈചിത്ര്യം, രസാദ്യൌചിത്യം, ബന്ധചാതുര്യം മുതലായ വിഷയങ്ങളിൽ പ്രകൃതമഹാകാവ്യത്തിനു സമമായി ഭാഷയിൽ ഒരു മൂലഗ്രന്ഥവും കാണുന്നില്ല. അർത്ഥാലംകാരങ്ങളെ മററു പല ഭാഷാകവികളും ധാരാളമായുപയോഗിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും ശബ്ദാലംകാരങ്ങളെ സരസമായി പ്രയോഗിക്കുന്നതിൽ പത്മനാഭക്കുറുപ്പു് അദ്വിതീയനാകുന്നു എന്നു പരിച്ഛേദിച്ചുപറയാം. സംസ്കൃതത്തിൽപോലും നാനാർത്ഥകോശത്തിന്റെയും ഏകാക്ഷരനിഘണ്ടുവിന്റെയും മററുംസാഹായ്യംകൂടാതെ ദുഷ്കരങ്ങളായ അനുലോമപ്രതിലോമമാനം, അർദ്ധഭ്രമകബന്ധം മുതലായ ശബ്ദചിത്രങ്ങളെ കുറുപ്പവർകൾ സാധാരണ നാടോടി മലയാളപദങ്ങളെക്കൊണ്ടു് അധികക്ലേശം ഒന്നുംകൂടാതെ ചമയ്ക്കുന്നതു കണ്ടാൽ ആരുടെ മനസ്സാണു് ചമൽക്കരിക്കാത്തതു്? രാമചന്ദ്രവിലാസം ഒരു നാലഞ്ചു കൊല്ലങ്ങൾക്കു മുമ്പു വെളിയിൽ വന്നിരുന്നെങ്കിൽ ശബ്ദാലങ്കാരങ്ങളെ ഉദാഹരിക്കുന്നതിൽ ഭാഷാഭൂഷണ നിർമ്മാണകാലത്തു് എനിക്കുണ്ടായ ക്ലേശങ്ങളെ പരിഹരിക്കാമായിരുന്നു. ഭാഷയിൽ ചെയ്യാവുന്നവയും എന്നാൽ നാളതുവരെ ആരും ചെയ്തു കണ്ടിട്ടില്ലാത്തവയും ആയ ചില ശബ്ദചിത്രങ്ങളെ ഉദാഹരിക്കുന്നതു സുകരമല്ലാതെ വരികയാൽ ആ ഗ്രന്ഥത്തിൽ ഭാഷാശ്ലോകത്തിനു പകരം സംസ്കൃതശ്ലോകം എനിക്കു ഉപയോഗിക്കേണ്ടിവന്നിട്ടുണ്ടു്. ശബ്ദങ്ങൾ ഇത്രത്തോളം സ്വാധീനപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഈ മഹാകവി ചില പദ്യങ്ങളിൽ ദ്വിതീയാക്ഷരപ്രാസത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അതു് അതിന്റെ നേക്കുള്ള അനാസ്ഥയെന്നല്ലാതെ അശക്തിയെന്നു് ഒരിക്കലും വരുന്നതല്ല.

"വിരിയുംമലർചൂടിയഗ്രഭാഗേ
തളിരും തണ്ടുമിടയ്ക്കിടയ്ക്കു വീശി
മുകുളങ്ങളുമേന്തിയിങ്ങലഞ്ഞാ
ലതയെക്കണ്ടു ശമിച്ചശോകമേ! ചൊൽ."

ഇത്യാദി പ്രൌഢലളിതങ്ങളായ ഇതിലെ പദ്യങ്ങളെ 'ഇന്ദു-നാലും കോണിലായിട്ടെങ്കിലും നാട്ടി പന്തലിട്ടിട്ടില്ലെ'ന്നു പറഞ്ഞു പരിഹസിക്കയാണെങ്കിൽ അവരോട്

* "ക്രമേളകം നിന്ദതി കോമളേച്ഛുഃ
ക്രമേളകഃ കണ്ടകലംപടസ്തം
പ്രീതൌ തയോരിഷ്ടഭുജോഃ സമായാം
മധ്യസ്ഥതാ നൈകതരോപഹാസഃ"

എന്നല്ലാതെ ഒരുത്തരവും ഞാൻ പറവാൻ തെയ്യാറില്ല. മറ്റെല്ലാവക [illegible]ചിത്രവുമിരുന്നാലും ദ്വിതീയപ്രാസം ഇല്ലാതെ ചെയ്താൽ 'എല്ലാംപോയി' എന്നു ശഠിക്കുന്നവരെ നാനാവിഭവങ്ങളോടുകൂടിയുള്ള ഭക്ഷണത്തിലും ചീരക്കറിയില്ലെങ്കിൽ ഊണു സുഖമാവുകയില്ലെന്നു വിചാരിച്ചിരുന്ന 'ശാകപാർത്ഥിവന്റെ' ശേഷത്തിൽ ചേർത്തു മിണ്ടാതിരുന്നേയ്ക്കാം.

ശബ്ദാലങ്കാരംപോലെ തന്നെ ശ്ലേഷപ്രയോഗവും ഇതിൽ വളരെ ധാരാളമായിരിക്കുന്നു 'അമാന്തം' മുതലായ പദങ്ങൾക്കു സംസ്കൃതത്തിലും ഭാഷയിലുമുള്ള ഭിന്നാർത്ഥങ്ങളെ കവി വളരെ സരസമായുപയോഗിച്ചിരിക്കുന്നു. പോരെച്ചതിലെ അകാരലോപം, ആഖ്യാതത്തിലെ ഉകാരലോപം ഇത്യാദി ചില അഭംഗികൾ ഇക്കാവ്യത്തിലും അപൂർവ്വം ചിലെടത്തു വന്നുപോയിട്ടില്ലെന്നില്ല. എന്നാൽ അതുകൾ അർത്ഥപ്രതീതിയെ പ്രതിബന്ധിക്കാത്തതിനാൽ ദോഷകോടിയിൽ പ്രവേശിക്കുന്നില്ലെന്നുള്ളതിലേയ്ക്കു മുൻ ഉദാഹരിച്ച പദ്യംതന്നെ ലക്ഷ്യമാകുന്നു. അഴകുള്ള കുറുപ്പിന്റെ

---

* നിന്ദിച്ചിടുന്നു മൃദുഭോജികളൊട്ടകത്തെ
മുള്ളിൽ പ്രിയംകലരുമൊട്ടകമന്യരേയും
ഇഷ്ടാശിതുല്യതയൊരുപോലിവർക്കുമെങ്കിൽ
പുച്ഛിപ്പതിന്നു വകയില്ലുദാസീനരായും.

അവതാരിക.

കൃതികൾക്കു് വിശേഷാൽ ഒരഴകുണ്ടെന്നു് എനിക്കു് പണ്ടേതന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒററശ്ലോകങ്ങൾ കാണുമ്പോഴൊക്കെ തോന്നീട്ടുണ്ടു്. ആ അഭിപ്രായത്തെ 'രാമചന്ദ്രവിലാസം' ഇപ്പോൾ സ്ഥിരീകരിച്ചിരിക്കുന്നു. കവിയുടെ ഈ അഭിനന്ദനീയമായ വ്യവസായത്തെ കേരളീയമഹാജനം ഉചിതമായ വിധത്തിൽ അനുമോദിക്കുമെന്നു ആശംസിക്കുന്നു.

കവിയുടെ അഭ്യുദയാശംസി,

A. R. RAJA RAJA VARMA (Sd.)

മുഖവുര.

കേരളപാണിനീയം, ഭാഷാഭൂഷണം, വൃത്തമഞ്ജരി മുതലായ ശാസ്ത്രഗ്രന്ഥങ്ങളാൽ ഭാഷയുടെ അസ്ഥിവാരം ഉറപ്പിച്ചിട്ടുള്ള ഏ. ആർ. രാജരാജവൎമ്മ എം. ഏ., എം. ആർ. എ. എസ്., കൊച്ചുകോയിത്തമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സിലെ അവതാരികയ്ക്കു പുറമേ ഈ പുസ്തകത്തിന്നു ഒരു മുഖവുരയുടെ ആവശ്യം. ഇപ്പോഴില്ലെങ്കിലും ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൻെറ ഇതുവരെയുള്ള വാസ്തവമായ ചരിത്രത്തെ മഹാജനങ്ങളെ ഒന്നു ധരിപ്പിക്കേണ്ടതായ ചുമതല മാത്രം എന്നെച്ചേൎന്നതാകയാൽ ഈ ചെറിയ ഉപന്യാസം എഴുതാൻ സംഗതിയായതാണു്.

ചോറു് നമുക്കു ഒഴിച്ചുകൂടാത്ത ആഹാരപദാൎത്ഥമായിരുന്നിട്ടും അപ്പം, വടകം ആദിയായി അരിമാവുകൊണ്ടുണ്ടാക്കുന്ന ഭക്ഷ്യവിശേഷങ്ങളിൽ, അന്യരസങ്ങളുടെ ആസ്വാദ്യതയാൽ സ്വാഭാവികമായി ജനങ്ങൾക്കു് പ്രത്യേകിച്ചു് ഒരഭിരുചിയുണ്ടാകാറുള്ളതുപോലെ ഭഗവൽകഥകളിൽ അപ്രധാനമല്ലാത്തതും മിക്ക 'കേരളീയ' ഹിന്ദുക്കൾക്കും കാണാപ്പാഠമായി തീൎന്നിട്ടുള്ളതും ആയ രാമായണത്തെ വേഷംമാറിക്കാണുമ്പോൾ തൽക്കാലത്തേക്കെങ്കിലും മഹാജനങ്ങൾക്കു് ഒരു കൌതുകം തോന്നാതിരിക്കയില്ലെന്നുള്ള വിശ്വാസവും, രാമായണം പതിവായി പാരായണം ചെയ്വാൻ തുടങ്ങിയതുമുതൽ അതിന്മേൽ പിന്നെയും പിന്നെയും എനിയ്ക്കുള്ള പക്ഷപാതവും, ഭാഷയുടെ വളൎച്ചയ്ക്കുവേണ്ടി ഇക്കാലത്തു് എല്ലാ ഭാഷാഭിമാനികളും രാപകൽ മുഷിഞ്ഞു പ്രയത്നിച്ചുവരുമ്പോൾ കൂട്ടംപിഴച്ചു കൂട്ടം പിരിഞ്ഞ കുരങ്ങുപോലെ ഞാൻ മാത്രം ഉദാസീനനായിരുന്നാൽ ഇതു മററുള്ളവരേയും സ്വഭാഷയേയും ധിക്കരിച്ചതിനോടു സമമായ ഒരപരാധമായി വരികയില്ലയോ എന്നുള്ള ശങ്കയും നിമിത്തം; ഗുരുഭക്തി, ഐകമത്യം, വിനയം, ഭൂതദയ, സത്യം ഇത്യാദി മുതലായ വിശിഷ്ടഗുണങ്ങൾക്കു വിളനിലമായ ശ്രീരാമചരിതത്തെ പുതിയ സമ്പ്രദായത്തിൽ ഒരു മലയാളകാവ്യമായി എഴുതിനോക്കണമെന്നൊരുത്സാഹം തോന്നുകയാൽ കൃത്യാന്തരബാഹുല്യം, ശരീരസ്വാസ്ഥ്യം ഇതുകളാൽ പരാധീനനാണെങ്കിലും കുറേശ്ശ അതിലേ-

ക്ക് ആരംഭിക്കയും വിശ്രമസമയങ്ങളിൽ ചിലപ്പോൾ "രാമചന്ദ്ര-വിലാസം" എന്ന കാവ്യത്തിന്റെ പന്ഥാവിലൂടെ എന്റെ മനോ-രഥം മെല്ലെ നടത്തുകയും ചെയ്തു.

ഒരു കാവ്യരചനയ്ക്കു വേണ്ട സാമഗ്രികളൊന്നുമില്ലാതെ എ-ടുത്തുചാടിയ എനിക്ക് ആരംഭത്തിൽതന്നെ, ഇടക്കാലത്തുണ്ടായ ചില ആങ്ഗ്ലേയപണ്ഡിതന്മാരുടെ വ്യാകരണങ്ങളെ പ്രമാണമാ-ക്കുന്നതിൽ അധൈര്യവും, ഭാഷാപ്രയോഗങ്ങൾക്ക സംസ്കൃതപ്ര-ക്രിയകൾ ചില സഹായങ്ങൾ പക്ഷേ ചെയ്യുമായിരിക്കുമെങ്കിലും "കാച്ച്യങ്ങുവച്ചേൻ" എന്നുംമററുമുള്ള സന്ധികളുടെ അഭംഗിയെ ഓൎത്തു സംസ്കൃതവ്യാകരണത്തെക്കുറിച്ചുള്ള അനാസ്ഥയും നിമിത്തം ചില പ്രയോഗങ്ങളെപ്പററി സംശയം ഉണ്ടായിരുന്നു. അപ്പോൾ ഭാഷയ്ക്കു് ഒരു ശാശ്വതനിക്ഷേപമായ "കേരളപാണിനീയം" ആ-വിൎഭവിക്കയും അതു് ഈ കാവ്യനിൎമ്മാണത്തിൽ എന്നെ ധാരാളം സഹായിക്കയുംചെയ്തു.

നമ്മുടെ ഭാഷയ്ക്കു ശരിയായ ഒരു അഭിധാനകോശമില്ലായ്ക-യാൽ പദാൎത്ഥങ്ങളേ ആരായുന്നതിലുള്ള ബുദ്ധിമുട്ടു് എത്രമാത്രമു-ണ്ടെന്നു് ഇപ്പോഴാണു് ഞാൻ നല്ലവണ്ണം അറിഞ്ഞതു്. അതി-നാൽ, ഭാഷാഭിമാനികളായ നാം ഭാഷാപോഷണത്തിന്നുവേണ്ടി വേലചെയ്യുന്ന അവസരത്തിൽ ഒരുവിധം ത്യാജ്യങ്ങളല്ലാത്ത പദ-ങ്ങളെ കിട്ടുന്നേടത്തോളം സമ്പാദിച്ചുചേൎക്കുന്നതിൽ വലിയ തര-ക്കേടില്ലെന്നുള്ള സമാധാനത്തോടുകൂടി അപ്രയുക്താദി ദോഷങ്ങളു-ണ്ടെന്നു തോന്നിക്കുന്ന ചില ഭാഷാപദങ്ങളെ അല്പമായ ലക്ഷ്യ-ങ്ങളെപ്രതി നിമിത്തം ഇതിൽ ചേൎക്കാനിടയായിട്ടുണ്ടു്.

ഈ കാവ്യരചനയിൽ പ്രധാനമാതൃകയായി ഞാൻ സ്വീക-രിച്ചിട്ടുള്ളതു് രാമായണ (ഭോജ) ചമ്പുവിനെ ആണെങ്കിലും വാ-ല്മീകിരാമായണം, അധ്യാത്മരാമായണം, ഹനൂമന്നാടകം, രഘുവം-ശം, നൈഷധം, ഭാരതചമ്പു, ആഗ്നേയപുരാണം, ആദിയായി ചിലതിനെക്കൂടി പ്രമാണീകരിച്ചിട്ടുള്ളതിനാൽ അവയുടെ ഛായാ-ശകലങ്ങൾ അവിടവിടെ കാണാവുന്നതും മഹാജനങ്ങൾക്കു് അ-പരിചിതങ്ങളല്ലാത്തതിനാൽ അതുകളേ പ്രത്യേകം വിവരിച്ചിട്ടാ-വശ്യമില്ലാത്തതും ആകുന്നു.

ഈ പുസ്തകം ഏഴെട്ടു സൎഗ്ഗം ആയപ്പൊഴേക്കു കാൎയ്യഗൌരവം ഓൎത്തു വല്ലാതെ ഭയപ്പെട്ടുതുടങ്ങിയെങ്കിലും ഇനിമേൽ മഹാജനങ്ങൾ എന്തുപറയുന്നു എന്നറിഞ്ഞിട്ടു് ശേഷം എഴുതാമെന്നു നിശ്ചയിച്ചുംകൊണ്ടു് പേരുവെയ്ക്കാതെ "മലയാളി" പത്രത്തിൽകുറേശ്ശ ചേൎത്തുവന്നു. അയിടയ്ക്കു ആളെ അറിയാൻ ചിലർ ധൃതികൂട്ടുന്നതായി പത്രാധിപരായിരുന്ന മിസ്റ്റർ കുറുപ്പവൎകൾ എന്നെ തെൎയ്യപ്പെടുത്തി. അപ്പോൾ ഇതിനേക്കുറിച്ചു ദോഷമായോ ഗുണമായോ ആരും ഒന്നും പറയാതിരുന്നതിനാൽ ഉണ്ടായ പശ്ചാത്താപം നിമിത്തം വസ്തുതയെല്ലാം കാണിച്ചു മഹാമഹിമശ്രീ കേരളവൎമ്മ വലിയകോയിത്തമ്പുരാൻ സി. എസ്. ഐ. തിരുമനസ്സിലേയ്ക്കു് ഒരു വിജ്ഞാപനം അയയ്ക്കുകയും അവിടന്നു ദയാപൂൎവ്വം ചുവടേ ചേൎക്കുന്ന മറുപടികല്പിക്കയുംചെയ്തു.

തിരുവനന്തപുരം
൧൦൬൨-കന്നി ൧൯.

ശ്രീ.

അഴകത്തു പദ്മനാഭക്കുറുപ്പിനു്.

ഏഴുത്തുകിട്ടി മലയാളിയിൽ "രാമചന്ദ്രവിലാസം" കണ്ടുതുടങ്ങിയതുമുതൽ അതിനെ കൌതുകത്തോടുകൂടി നോക്കുകയും, അതിന്റെ കൎത്താവു് ആരായിരുന്നാലും അയാളുടെ അത്യന്തം ശ്ലാഘനീയമായ യത്നത്തിനു് സാഫല്യം ഉണ്ടാകട്ടെ എന്നു പ്രാൎത്ഥിക്കയും ചെയ്യാറുണ്ടായിരുന്നു. "ശ്രീകൃഷ്ണചരിതം" മണിപ്രവാളത്തോടു സദൃശീകരിക്കുന്നതിനു് വേണ്ടുന്ന യോഗ്യതയുള്ള "രാമചന്ദ്രവിലാസ"ത്തിന്റെ കൎത്തൃതയെ വെളിപ്പെടുത്തുന്നതിനു് നിങ്ങൾ ഒട്ടും അധൈൎയ്യപ്പെടേണ്ടാ. "മീനകേതനചരിതം" മുതലായ കൃതികളാൽ സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള നിങ്ങളുടെ കവിയശസ്സിനു് ഈ കാവ്യം ശ്രേഷ്ഠിയസിയായ ഒരു പ്രതിഷ്ഠയെ കൊടുക്കുന്നതാണെന്നുള്ളതിനു് യാതൊരു സംശയവുമില്ല. ഇതിനെ പൂരിപ്പിക്കുന്നതിനു വേണ്ട സൌകൎയ്യങ്ങളെല്ലാം ശ്രീരാമന്റെ അനുഗ്രഹത്താൽ നിങ്ങൾക്കുണ്ടാകട്ടെ, എന്നു പ്രാൎത്ഥിക്കുന്നു.

൧൮ ൬൦.

KERALA VARMA.

ആശീൎവ്വാദരൂപമായ ഈ തിരുവെഴുത്തിനാൽ ഞാൻ ലബ്ധധൈൎയ്യനായിട്ടു് പിന്നീടു് പത്രത്തിൽ ചേൎക്കുന്ന ശ്ലോകങ്ങളുടെ

ചുവടെ ആവശ്യമുള്ള പക്ഷം എന്റെ പേരുകൂടി വയ്ക്കുന്നതിനു വിരോധമില്ലെന്നു പത്രാധിപരവർകൾക്കു സമ്മതം കൊടുക്കയും ഈ കാര്യത്തെ മുഴുവനാക്കുന്നതിന് പൂർവ്വാധികം നിഷ്കർഷയോടാരംഭിക്കയും ചെയ്തു.

പിന്നീടു ൧൦൭൭-മീനത്തിൽ കൊടുങ്ങല്ലൂർ വച്ചു സരസദ്രുതകവിശ്രേഷ്ഠനായ കുഞ്ഞിക്കുട്ടൻ തമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സിലെ ആഭിമുഖ്യം ഉണ്ടായ സന്ദർഭത്തിൽ പ്രസംഗവശാൽ "സംസ്കൃതപ്രത്യയങ്ങളും മററും ഭാഷാകവിതയിൽ ചേർത്തു പണ്ടത്തെ മണിപ്രവാളരീതിവരുത്താൻ ശ്രമിക്കുന്നതു ഭാഷയുടെ ഇപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതിയ്ക്കു നന്നല്ലെന്നാണു് പൊതുജനാഭിപ്രായം" എന്നും മററും അവിടന്നു അരുളിച്ചെയ്ത ഉപദേശപ്രകാരം ഈ കാര്യത്തിന്റെ ആരംഭത്തിൽ ചുരുക്കമായി അവിടവിടെ ഉണ്ടായിരുന്ന വിഭക്തിപ്രത്യയങ്ങളേയും ക്രിയാപദങ്ങളേയും കഴിയുംപോലെ ഇതിൽനിന്നുച്ചാടനം ചെയ്തു.

"ഒരു നാഴിക വഴി ഒച്ചിന് ഒമ്പതുകാതം" എന്ന മട്ടിൽ ഈ കൃതിയുടെ ഒററത്തുനിന്നു മറെറാരു തലയ്ക്കൽ വളരെ നാൾ കൊണ്ടു ഞാൻ ചെന്നുപററിയതിന്റെശേഷം ഇതിനെ ഏകാഗ്രതയോടുകൂടെ ഒന്നു പരിശോധിച്ചു ശരിപ്പെടുത്തുന്നതിന് ഞാൻതന്നെയായാൽ മതിയാവില്ലെന്നു തോന്നി.

"ആപരിതോഷാദ്വിദുഷാം
ന സാധു മന്യേ പ്രയോഗവിജ്ഞാനം
ബലവദപി ശിക്ഷിതാനാ-
മാത്മന്യപ്രത്യയം ചേതഃ"

എന്നുള്ള പണ്ഡിതാഭിപ്രായം അനുസരിച്ചു മനീഷിതിലകമായ മ. രാ. രാ കെ. സി. കേശവപിള്ള അവർകളെക്കൂടി ഞാൻ ക്ഷണിക്കയാൽ അദ്ദേഹം അതിനെ സസന്തോഷം സ്വീകരിക്കയും എനിക്കുവേണ്ടി ധാരാളം സഹായിക്കയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്.

അനന്തരം സർവ്വശാസ്ത്രപാരംഗതനായ എ. ആർ. രാജരാജവർമ്മ എം. ഏ., എം. ആർ. ഏ. എസ്. കൊച്ചുകോയിത്തമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു് ഈ ഗ്രന്ഥം ആപാദചൂഡം ക്ഷമയോടു-

കൂടെ പരിശോധിച്ച് ആവശ്യമുള്ള മാററങ്ങൾ ചെയ്തും ചെയ്യി-ച്ചും സ്വാഭിപ്രായാനുസാരേണ കല്പിച്ചൊരവതാരിക എഴുതിയും ഇ-തിനെ അച്ചടിപ്പിക്കുന്നതിന് ധൈര്യപ്പെടുത്തിയ ആ തിരുമേനി-യുടെ ഔദാര്യശീലത്തിന്നു ഞാൻ കടപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

കുടുംബകാര്യവശാൽ ബാധപ്പെട്ട സഞ്ചാരത്തിലും മററും, അച്ചടിച്ച പ്രൂഫ്കൾ പരിശോധിച്ചതുകൊണ്ട് ഒരു ചെറിയ ശുദ്ധിപത്രത്തിന്റെ ആവശ്യം നേരിട്ടുപോയി എങ്കിലും വലിയപി-ശകുകൾക്കിടയാകാതെ ഈ പുസ്തകം അച്ചടിക്കുന്നതിലും ചിത്ര-ബന്ധങ്ങൾക്ക് ആവശ്യമുള്ള കട്ടകൾ നല്ല മാതൃകയിൽ ചെയ്ത ചെക്കുന്നതിലും “മനോമോഹനം” അച്ചുക്കൂടത്തലവന്മാർ എനി-ക്കുവേണ്ടി നല്ല ഒത്താശകൾ ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നുള്ളതും ഗണ്യമാകുന്നു.

ഇപ്രകാരം രൂപീകരിച്ച ഈ പുതിയ മലയാളകാവ്യത്തെ സ-ജ്ജനസമക്ഷം സമർപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

അറിവുടയവർ നല്ലപോലെ നോക്കി-
ക്കുറവുരചെയ്കിലുമല്ലലില്ല തെല്ലും
അരിയ മണികൾ ചാണയിൽ തെളിഞ്ഞേ
പെരിയ വിലയ്ക്കുതു യോഗ്യമായ് ഭവിക്കൂ.

൧൦൮൫ വൃശ്ചികം ൧൦-ാനു- വിധേയൻ,

ചവറ, ഈ. പദ്മനാഭക്കുറുപ്പ്

രാമചന്ദ്രവിലാസം

മലയാളമഹാകാവ്യം

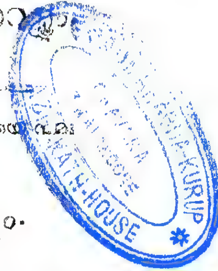

ഹരിഃ ശ്രീഗണപതയേ നമഃ
അവിഘ്നമസ്തു

ഒന്നാം സർഗ്ഗം.

മാർത്താണ്ഡദേവൻെറ മഹാകുലത്തിൻ
കീർത്തിപ്രതിഷ്ഠാപകനാം മഹാത്മാ
മായാവിലാസത്തെ വഹിച്ച ദിവ്യ-
ശ്രീരാമദേവൻ വിജയിച്ചിടേണം.

നമസ്യമാവല്ലഭനും മഹേശൻ
തനൂജരാമുണ്ണികൾ രണ്ടുപേരും
എന്മേൽ കനിഞ്ഞീടുവതിന്നു വാക്കാ-
മനസ്സുമായ്ത്താണിഹ കൈതൊഴുന്നേൻ. ൧

ആകാത്തതെന്തൊന്നു ഗുരുപ്രസാദം
സ്വാകാംക്ഷ പോലിങ്ങു കരസ്ഥമായാൽ?
ശ്ലോകാഢ്യരാം ദേശികരെ പ്രമാണി-
ച്ചേകാഗ്രചേതസ്സൊടു കുമ്പിടുന്നേൻ. ൨

മിത്രാന്വയത്തിങ്കലുദിക്കുമുർവ്വീ-
വൃത്രാരികൾക്കൊക്കെ വസിപ്പതിന്നായ്
വിസ്താരിയാമുത്തര കോസലത്തിൽ
പ്രഖ്യാതയായുണ്ടൊരു രാജധാനി. ൩

ഭയന്നു മണ്ടാത്ത വിരോധികൾക്കും
ജയം ലഭിപ്പാൻ പണിയെന്നു കണ്ടു്
“അയോദ്ധ്യ”യെന്നുള്ളൊരു സാർത്ഥനാമം
പയോജജന്മാവിതിനേകി മുന്നം. ൪

സൎപ്പാധിരാജന്റെ ഫണീന്ദ്രയായോ-
രിപ്പൂഴിമാതിന്റെ ലലാടദേശേ
ശില്പം വിളങ്ങുന്നൊരു പൊട്ടുപോലാ-
ണിപ്പട്ടണം ഭൂതിവിലാസമോദാൽ. ൰

വാനം തൊടും മട്ടിലുയൎന്നിരിക്കും ധ-
നീശരന്മാരുടെ മേടകളാൽ
നാനാവിചിത്രാമ്പരമേലുയൎന്ന-
സ്ഥാനപ്രതിച്ഛായയതെന്തു തോന്നും. ൰൧

[illegible] ചെട്ടു വളൎന്നു നമ്മ-
ള്ളാധിക്യമെന്നുള്ളൊരു സംശയത്താൽ
ധാതാവു പണ്ടേ നിജവാസലോകം
സാധിച്ചതല്ലീ? സകലത്തിനും മേൽ. ൰൨

ആദിത്യനാത്മാനുചരന്മാർ ചേരാ-
ല്ലാതിക്രമേകുന്നതു കൊള്ളുവാനായ്
ആലിക്കിലെത്തുമ്പൊഴിരിക്കകൊണ്ടു-
ള്ളാധിക്യമല്ലീ? പകലേറെയിന്നും ൰൩

സൌവൎണ്ണസങ്കല്പിതമായ മട്ടു-
പ്പാവിൽ പതിച്ചുള്ളൊരു ചന്ദ്രകാന്തം
സേവിച്ചിടുന്നോരുടെ താപമാററി
നിൎവ്വാണമേകുന്നിഹ വിണ്ണുവെല്ലോൽ. ൰൪

പ്രാകാരകുഡ്യങ്ങളിൽ നാലുപാട്ടും
നൽഗോപുരദ്വാരമുഖത്തിലെല്ലാം
വൎണ്ണങ്ങൾ കോലും മറയാൎന്നൊരാ-
വൎണ്ണം വഹിക്കുന്നിതു നാൻമുഖത്വം. ൰൫

താരാപഥത്തോളമുയൎന്ന സൌധ-
ധാരാഗ്രദേശത്തു ഹിമാംശു താനും
ആരാൽ മഴക്കാറുമണഞ്ഞിടുമ്പോൾ
മാരാരിയെപ്പോലിതു ഭംഗിതേടും. ൰൬

അന്തഃപുരസ്ത്രീജന ലോചനത്തിൻ
ചന്തത്തിനൊച്ചെന്നു ജയിച്ചുപോരാൻ
ചെന്താമരപ്പൂക്കൾ കിടങ്ങിലെല്ലാം
പൊന്തുന്നു സാലത്തെ വളഞ്ഞിതിങ്കൽ. ൰൩

വൃന്ദാരകേന്ദ്രന്റെ പുരത്തിനൊപ്പം
മിന്നുന്ന സാകേതപുരാന്തികത്തിൽ
നന്നായ് വിളങ്ങും സരയൂനദിക്കും
മന്ദാകിനിക്കും ചെറുതല്ല സാമ്യം. ൰൪

ദിവ്യത്വമാന്നോരിതിലുള്ള തീർത്ഥം
സേവിച്ചിടുന്നൂ പല ജീവജാലം
മാലിന്യമെന്യേ മഹിതം പ്രസാദം
കോലും മഹാത്മാക്കൾ നിഷേവ്യരത്രേ. ൰൫

പ്രജാധിപൻ കാശ്യപനിൽ പുരത്തിൽ
സുജാതയാമിന്ദുമതീവയററിൽ
അജക്ഷമാവല്ലഭസൂനുവായി
ജനിച്ചുപോൽ പംക്തിരഥാഭിധാനൻ. ൰൬

മനുസ്മൃതിക്കൊത്തൊരു ധർമ്മമെല്ലാ-
മനുസ്മരിച്ചിപ്പുരമാസമന്താൽ
ഭരിച്ചിതപ്പംക്തിരഥക്ഷിതീശൻ
പരത്തിനാൻ കീർത്തിജഗത്തിലെല്ലാം. ൰൭

ദാരിദ്ര്യമില്ലീതികളില്ല നാട്ടിൽ
ചെറ്റും പ്രവൃത്തിക്കവകാശമില്ല
കൈക്കാണവും കോഴയുമില്ലയേതു-
ൾക്കാമ്പും മുഗ്ദ്ധമോദിതോപോൽ. ൰൮

ചൊൽക്കൊണ്ട കൌസല്യയുമക്കനങ്ങി
കൈകേയിയും സൌമ്യ സുമിത്രയാനാം
ദാരങ്ങളായന്നു നൃപന്നു മൂവർ-
സാരം സസാരത്രയമെന്നപോലെ. ൰൯

സന്താനമില്ലാഞ്ഞൊരുനാൾനൃപേന്ദ്രൻ
മന്ത്രീശ്വരന്മാരെവിളിച്ചുടക്കൽ
മന്ത്രിച്ചു വല്ലായ്മയശേഷമപ്പോൾ
തന്ത്രജ്ഞരോരോന്നറിയിച്ചുപായം. ൧൦

എട്ടാമനാം മന്ത്രിസുമന്ത്രനപ്പോൾ
സാഷ്ടാംഗപാതം നൃപനേ നമിച്ച്
ഉണൎത്തിനാൻ പണ്ടു സനൽക്കുമാരൻ
മുനീശ്വരൻ ചൊല്ലിയകാൎയ്യസാരം. ൧൧

പരിഗ്രഹിച്ചിട്ടു സുമന്ത്രവാക്യം
നരേന്ദ്രനങ്ങേശ്വരനാളയച്ച്
പെരുത്ത കൌതൂഹലമാൎന്നുവേഗം
വരുത്തി വൈഭണ്ഡകനെപ്പുരത്തിൽ. ൧൨

വസിഷ്ഠരോടിക്കഥയാശ്രമേ താൻ
വചിച്ചതിൻ തീൎച്ചയറിഞ്ഞശേഷം
വരിച്ചു വൈഭണ്ഡകനോടു ഭൂപൻ
വരിഷ്ഠമാം നന്ദനകാമയാഗം. ൧൩

സത്രത്തിനായ് വേണ്ട സഹായകൎമ്മം
ധാത്രീപതിക്കേകണമെന്ന മട്ടിൽ
പ്രത്യക്ഷമായ്വന്നു വസന്തമപ്പോ-
ളുദ്യാനഭൂവിങ്കലുപേതമോദം. ൧൪

സശോകനാം ഭൂമിപതിക്കു തൻപേർ
വിശങ്കമേകുന്നതിനെന്ന പോലെ
വിശേഷപുഷ്പങ്ങൾ ശിരസ്സിലേന്തീ-
ട്ടശോകവൃക്ഷങ്ങൾ വിളങ്ങിയെങ്ങും. ൧൫

ചുമന്ന പുത്തൻ തളിർ നാലുപാടും
ചുമന്നു തൻ പേരിനടുത്തകൃത്യം
നൃപന്നു ചെയ്യേണ്ടതിനാശയോടും
നിരന്നു നിന്നൂസ്സഹകാരസംഘം. ൧൬

മഖം ഭുജിപ്പാനെഴുന്നള്ളുമംബാ-
സഖന്റെ പൂജസ്സൃതകീട്ടുവാൻ പോൽ
പ്രകാണ്ഡമൊക്കെപ്പൂത്തുപുഷ്പമേന്തീ-
സ്സകർണ്ണികാരം സുതരാം വിളങ്ങീ. ൨൭

മാനം വളർത്തുന്ന മഹോത്സവത്തേ
മേനിപ്പെടുത്താനൊരു ലക്ഷദീപം
സ്തംഭങ്ങളിൽ തത്ര കൊളുത്തിയോണം
ചാമ്പേയവും മൊട്ടുകളിട്ടുനീളെ. ൨൮

പാരാമണാളന്റെ ഗുണത്തെ വാഴ്ത്തും
ദ്വിരേഫവന്ദിപ്രകരത്തിനമ്മാൻ
മരന്ദമേന്തീട്ടു മലർക്കുടത്തിൽ
സരോരുഹപ്പൊയ്കയുമുല്ലസിച്ചു. ൨൯

അംഭസ്സു നിഷ്കല്മഷമാക്കുവാനായ്
കുംഭോത്ഭവൻ ചൊല്ലിയതെപ്പോലെ
സംപ്രീതനായ് ചന്ദനപർവ്വതോത്ഥൻ
മന്ദാനിലൻ വന്നിഹ വീശി മെല്ലെ. ൩൦

മഖത്തിനണഞ്ഞെത്തിയ നാരദൻതൻ
കരത്തിൽ മേവുന്നൊരു വീണപോലെ
വിശൃംഖലമായിട്ടു മുഴങ്ങിമാമ്പൂ
രസത്തിനാലക്കളകണ്ഠകണ്ഠം. ൩൧

വിശ്വംഭരാവല്ലഭനശ്വമേധം
വിസ്താരമായിട്ടു കഴിച്ചശേഷം
പുത്രീയസത്രം നിറവേററുവാനാ-
യർത്ഥിച്ചു ശാന്താപതിയോടു ധന്യൻ. ൩൨

പാകാരിമുൻപായ നിലിമ്പലോകം
യാഗാംശമൻപോടു പരിഗ്രഹിപ്പാൻ
ഭൂകാമുകൻ തന്റെ മഖാന്തരാളേ
ലോകേശനോടും ദ്രുതമാഗമിച്ചു. ൩൩

സൎവംസഹാദേവിയരക്കർകാട്ടും
ഗൎവം സഹിപ്പാനശക്തയായ്യോ
നിൎവേദഭാരത്തൊടു ചെന്നുനിന്ന-
ഗ്ഗീൎവ്വാണസങ്ഘേ വിധിയോടുചൊന്നാൾ. ൧൪

പുലസ്ത്യപൌത്രാദിമദുഷ്ടരക്ഷോ-
ബലത്തിനാലേറെവലഞ്ഞഹോ! ഞാൻ
വിലേശയശ്രേഷ്ഠനമിന്നു ഞാനാം
ലലാടപുണ്ഡ്രത്തെ വെടിഞ്ഞിടാറായ് ൧൫

കൎമ്മങ്ങളൊട്ടുക്ക കുറഞ്ഞു ലോകേ
ധൎമ്മങ്ങളും കാടുകരേറി കഷ്ടം!
ശൎമ്മംവിനാ ദിക്കരിവീരരെട്ടും
മൎമ്മങ്ങൾ ഭേദിച്ചുഴലുന്നു പാരം. ൧൬

ഒരാമെട്ടിലുണ്ടായൊരു ദുൎവിപാകം
നേരിട്ടു വൎദ്ധിച്ചതു കാരണത്താൽ
നാളൊട്ടു പൊയ്പ്പോയിഹ കാലവൎഷം
പെയ്തിട്ടു മേഘങ്ങളുമെത്രകഷ്ടം! ൧൭

കുലാങ്ഗനാവൃന്ദവുമപ്സരസ്ത്രീ-
കുലങ്ങളും വിപ്രുതമാൎത്തിമൂലം
നിലത്തു തൂകുന്നൊരു ബാഷ്പവൎഷം
ഫലിച്ചിടുന്നില്ല മഴയ്ക്കുതുല്യം. ൧൮

കഷ്ടം ബഹുവ്രീഹിതയെന്നെ വേർപെ-
ട്ടൊട്ടേറെനാളായി മുഷിഞ്ഞ മട്ടിൽ
സ്വൎഗ്ഗത്തിലെ“ദാനവവൈരി”യെന്നാ-
വാക്കിങ്കലുൾപ്പെട്ടു ലയിക്കമാറായ്. ൧൯

ഇത്ഥം നമുക്കിങ്ങു പലേവിധത്തിൽ
സിദ്ധിച്ച ബന്ധങ്ങളുണൎത്തിനേൻ ഞാൻ
ചിത്തേ വിചാരിച്ചിവിടുന്നു മേലാൽ
കൎത്തവ്യമെന്തെന്നു വിധിക്കവേണം. ൨൦

വിധിക്ക മേലായ് പുനരൊന്നുമില്ലാ-
വിധിക്കപാത്താലഴിവില്ല തെല്ലും
വധിച്ചിടും മാനുഷനെന്നു മുന്നെ
വിധി,ച്ചവക്കിന്നിവിടന്നു തന്നേ. ൨൪

ഹാഹാ! മനുഷ്യാവലിയോൎത്തുകണ്ടാ-
ലാഹാരമത്രേ രജനീചരൎക്ക്
മോഹാതിരേകത്തൊടു ചെന്നെതിൎപ്പോൻ
ദേഹാഭിമാനം വിടുമന്നുതന്നെ. ൨൫

വല്ലായ്മയെന്തിങ്കലുമുള്ള കാല-
ത്തല്ലാതെകണ്ടീശ്വരനാമധേയം
തെല്ലെങ്കിലും ചേതസി ചിന്തചെയ്യു-
ന്നില്ലെന്നതെല്ലാരിലുമുള്ളതത്രേ. ൨൬

അംഭോജജന്മാവിതു കേട്ടനേരം
സംഭ്രാന്തിയുൾക്കാമ്പിലുയൎന്നു പാരം
അംഭോജനാഭന്റെ പദാരവിന്ദം
കുമ്പിട്ടുണൎത്തിക്കണമെന്നുറച്ചു. ൨൭

നാലാനനൻ ദേവകളോടുമേററം
മാലാൎന്നുനില്ക്കുന്ന ധരിത്രിയോടും
നീലാമണാളന്റെ നിവാസമാമ-
പ്പാലാഴിതൻ തീരമണഞ്ഞുവേഗം. ൨൮

ബാലാൎക്കകോടിപ്രഭമാം കിരീട-
ജ്വാലാകലാപത്തൊടുമാനനത്തിൽ
ക്രോധം ചി[illegible]യോടുമറ്റേ[illegible]
നീലാളിവൎണ്ണന്റെ [illegible] കണ്ടവർ. ൨൯

കാററാത്ത [illegible] കലന്ന [illegible]
[illegible]ളാത [illegible]
[illegible]മ്[illegible]
[illegible]ചോലവരത്തവോളി. ൩൦

സഹസ്രപത്രോത്ഭവനാദിയാമ-
മ്മഹാസമാജം പുരുഹൂതിപൂൎവ്വം
മഹാമുനീന്ദ്രൎക്ക് മദൃശ്യനാകും
മഹാപുമാനെ പ്രണമിച്ചുവേഗം. ൨൯

മന്ദസ്മിതംകൊണ്ടു പയഃപയോധി-
ക്കന്നിദ്ധാവല്യനിറം നിറച്ചു്
നന്നായ് കടാക്ഷിച്ചു മുകുന്ദനേവം
വൃന്ദാരകന്മാരൊടുരച്ചിതപ്പോൾ. ൩൦

ഹേഹേവിധേ! വിണ്ണവർനാഥ! യുഷ്മൽ-
ഗേഹേ വിപത്തീയിടെയെന്തു? ചൊൽക
ഈവണ്ണമെല്ലാവരുമൊത്തുചേൎന്നി-
ട്ടീവന്നയാത്രയ്ക്കു വിശേഷമെന്തു? ൩൧

നാരായണൻതൻ മൊഴികേട്ടനേരം
പാരം പ്രമോദിച്ചു നിലിമ്പലോകം
സ്മേരാസ്യനാം മാധവനോടു,കുമ്പി
ട്ടോരോന്നു ധാതാവറിയിച്ചുപിന്നെ. ൩൨

ഞങ്ങൾക്കു സന്താപമൊഴിപ്പതിന്നാ-
യങ്ങുന്നു നിഷ്കൃഷയോടിങ്ങിരിക്കേ
മങ്ഗല്യസിദ്ധിക്കു മടക്കമെന്തോ-
ന്നിങ്ങെത്തുവാനുള്ളതു ദീനബന്ധോ! ൩൩

മാത്സൎയ്യമേറും പിശുനൎക്കുപോലും
വാത്സല്യമുൾക്കൊണ്ടമൃതം കൊടുപ്പാൻ
ഉത്സാഹിയാം നിന്തിരുമേനി പിന്നെ
ത്വൽസേവകൎക്കെന്തുകൊടുക്കയില്ല?. ൩൪

നികൃഷ്ടമായുള്ള മൃഗസ്വരൂപം
പ്രകൃഷ്ടനാമങ്ങു ധരിച്ചു മുന്നേ
ജഗൽപ്രഭോ! മൂന്നടി മണ്ണുവാങ്ങാൻ
പ്രകാമദൈന്യത്തൊടിരന്നു പിന്നെ. ൩൫

അയോഗ്യമാമിത്തൊഴിലിജ്ജനത്തെ-
പ്പുലൎത്തുവാൻ ചെയ്ത ചരിത്രമോൎത്താൽ
നിജാശ്രിതന്മാൎക്കു ഗുണം വരുത്താൻ
സഹിച്ചിടും സത്തുകൾ സങ്കടത്തെ. ൧൫

അന്നന്നു ചേരുന്ന വിപത്തൊഴിപ്പാൻ
സന്നദ്ധനായുള്ള ഭവാനെ നിത്യം
വന്നൊന്നു കൂപ്പാത്ത കൃതഘ്നജാതി-
ക്കൊന്നാന്തരക്കാരിഹ ഞങ്ങളെല്ലാം. ൧൬.

ഇന്നന്ദികേടിന്റെ ഫലങ്ങൾ താനേ
വന്നിങ്ങകപ്പെട്ടടിയത്തിനെല്ലാം
ഇന്നും ഭവാനോടതുണൎത്തുവാനാ-
യൊന്നിച്ചിവണ്ണം വിടകൊണ്ടു ഞങ്ങൾ. ൧൭

[illegible] പ്രവൎത്തിച്ചു [illegible]ഴും ന-
ന്മാഹാത്മ്യ[illegible] മഹാശയന്മാർ
ചാട[illegible]ന്നയുമാശ്രയിച്ചു-
ലൈശ്വൎയ്യ[illegible] ഭജിച്ചുകൊള്ളും. ൧൮

ഇക്കണ്ട ഞങ്ങൾക്കു മഹാങ്ക്ലേശ്യമാകും
ചൊല്ക്കൊണ്ട ലങ്കാപുരി പങ്ക്തികണ്ഠൻ
ഉൽക്കണ്ഠിതൻ ജ്യേഷ്ഠനെ വെന്നു വേഗാൽ
നിഷ്കണ്ടകൻ വാണു ഭരിച്ചിടുന്നു. ൧൯

ആചാരവിദ്വേഷികളായ ദുഷ്ട-
ൎക്കാചാൎയ്യനായുള്ള നിശാചരേന്ദ്രൻ
ഭൂചക്രവാളം മുഴവൻ മുടിച്ചാൻ
നീചപ്രവൃത്തിക്കിതു നല്ല കാലം. ൨൦

ആയോധനം ചെയ്തു ദശാസ്യനോട-
ങ്ങായാസമാൎന്നാശ്രയഹീനരായി
പോയും പരന്മാർ ശരണം ലഭിപ്പ-
തീയക്ഷപുത്രന്റെ പുരത്തിൽമാത്രം. ൨൧

കരുത്തനാം രാവണനാത്തരോഷം
മൃധത്തിനായിന്ദ്രനൊടേററശേഷം
പെരുത്ത കണ്ണീരിലുപേന്ദ്ര! വജ്രാ-
യുധത്തിനെച്ചുട്ടു തുകച്ചു ശക്രൻ. ൩൧

ലങ്കേശപുത്രൻെറ ബലത്തിനാലാ-
തങ്കംവളർന്നിട്ടു വലാന്തകന്നു
സംക്രന്ദനത്വം പരമീയിടയ്ക്കേ
സംപ്രാപ്തമായൊള്ളു ദയാപയോധേ! ൩൨

അന്നം കുഴമ്പാമിഷമെന്നിതെല്ലാ-
മന്നന്നൊരുക്കീട്ടു പചിപ്പതിന്നായ്
എന്നും മടപ്പള്ളിയിലഗ്നിദേവൻ
ചെന്നമ്പു് ഭരിച്ചേററു മടച്ചിടേണം. ൩൩

വാട്ടംവിനാ കല്പകവൃക്ഷമെല്ലാം
ദുഷ്ടൻ ചുവട്ടോടെ പറിച്ചവൻെറ
തോട്ടത്തിൽ നട്ടാനതു നാകലോകം
ചട്ടം പിഴയ്ക്കാതെ നനയ്ക്കവേണം. ൩൪

തണ്ണീരുകൊണ്ടും സുരനാരിമാർതൻ
കണ്ണീരുകൊണ്ടും വളരും മരത്തിൽ
അന്നന്നു വാടുന്ന സുമങ്ങൾ പോലും
മന്ദാനിലൻ വീഴ്ത്തുകിലുണ്ടനർത്ഥം. ൩൫

നായാട്ടു നീങ്ങീട്ടു പിയത്തുവാടി-
സ്സായാഹ്നകാലത്തവനങ്ങു വന്നാൽ
വീശിത്തണുപ്പിക്കണമാശുഗൻപോയ്
മോശത്തരം പററുമതല്ലയെങ്കിൽ. ൩൬

ഐശ്വര്യമുണ്ടായിവരുമ്പോഴോരോ-
പ്രാവശ്യമോരോവിധമാഭയോടും
സൂര്യേന്ദുഗോളങ്ങളുദിച്ചിടാഞ്ഞാൽ
പാരം കുഴപ്പത്തിൽ പതംഗലാശം. ൩൭

ക്രൂരരെയെന്തിന്നു പറഞ്ഞിടുന്നി-
ങ്ങൊട്ടേറെ വാഗ്വൈഭവമില്ലതാനും
മുട്ടാളനാം പങ്ക്തിമുഖാഗ്നിചുട്ടു
പൊട്ടിക്കുമാറായി ജഗദശേഷം. ൯൯

മർത്ത്യന്റെ കൈകൊണ്ടു മരിച്ചിടാത-
ന്നകത്തഴരന്നില്ലൊരു നാശമെന്നും
വക്തവ്യമീ ഞങ്ങളുണർത്തി, മേലാൽ
കർത്തവ്യമെല്ലാമിവിടേയ്ക്കുതന്നെ. ൱

മനുഷ്യജന്മത്തെയെടുത്തു വേഗാ-
ലിനിബ്ഭവാൻ രാക്ഷസവംശമെല്ലാം
ഹനിച്ചു പാലിക്കണമിജ്ജഗത്തെ-
ക്കനത്ത കാരുണ്യഗുണാംബുരാശേ. ൱൧

വിരിഞ്ചനോതും മൊഴി കേട്ടനേരം
മുരാന്തകൻ ദീനജനാനുകമ്പീ
ചിരിച്ചു പയ്യെസ്സദയം കുറഞ്ഞൊ-
ന്നുരച്ചു ലോകേശനൊടിപ്രകാരം. ൱൨

തെല്ലും മനോവേദന വേണ്ട നിങ്ങൾ-
ക്കെല്ലാം മതംപോലെ നടത്തിവയ്പൻ
പൊല്ലാപ്പു കാട്ടുന്നൊരു ദുഷ്ടരൊട്ടു-
ക്കില്ലാതെയാമാശു ഭയപ്പെടായ്വിൻ. ൱൩

ജനിക്കുവൻ പങ്ക്തിരഥക്ഷിതീക്ഷി-
ത്തനൂജനായുത്തര കോസലത്തിൽ
ഹനിക്കുവാൻ കൗണപരെത്തരാമൽ-
ക്കനിഷ്ഠരായ് മൂവരുമുത്ഭവിക്കും. ൱൪

പടക്കളത്തിങ്കലെനിക്കുവേണ്ടി-
ത്തുണയ്ക്കുവാൻ ദേവകദംബമെല്ലാം
മനക്കരുത്തോടു മഹീതലത്തിൽ
പിറക്കണം മർക്കടവീരരായി. ൱൫

പീതാംബരൻ ദേവകളോടിവണ്ണ-
മോതിക്കടാക്ഷിച്ചു മറഞ്ഞുമെല്ലേ
ഖേദംവിനാ നാൻമുഖനും നിലിമ്പ-
വ്രാതങ്ങളും പുക്കു നിജം നിവാസം. ൪൬

വിരിഞ്ചിയും പിന്നെയുരച്ചു ദേവോൽ-
ക്കരത്തെ നോക്കീട്ടിനിനിങ്ങളാലെ
പരാക്രമംകൂടിയ മൎക്കടൌഘം
ധരാതലത്തിങ്കലുദിക്കവേണം. ൪൭

പണ്ടിജ്ജഗൽസൃഷ്ടി തുടങ്ങിയപ്പോ-
ളുണ്ടായ പുത്രന്മമ ജാംബവാനും
ഒത്താശ വേണ്ടുന്നതവൎക്കുചെയ്വാ-
നൊത്താശയോടിപ്പൊഴുമുണ്ടുഭൂവിൽ. ൪൮

ലോകേശനോതുമതു[illegible] നിയോ[illegible]മെല്ലാം
നാകേശനാദിസുരസം[illegible] [illegible]
ശ്രീകേശവനവതരി[illegible]ലു-
തേകീടുവാൻ കപിബലത്തെ[illegible]ച്ചിച്ചു. ൪൯

ഊക്കേറുമൊരു ബാലിയെസ്സുരവരൻ
സുഗ്രീവനെസ്സൂൎയ്യനും,
യോഗ്യന്മാൎക്കൊരു രത്നമായ ഹനുമാന്ത-
നെജ്ജഗൽപ്രാണനും,
സൃഷ്ടിച്ചാർ, ബഹുവാനരപ്പടയെ മ-
റ്റുള്ളോരുവാനോൎക്കളും,
ശിഷ്ടന്മാരവരേവരും പ്രതിദിനം മോ-
ദിച്ചുമേവീടിനാർ. ൫൰

ഒന്നാം സൎഗ്ഗം സമാപ്തം

രണ്ടാം സർഗ്ഗം.

സത്തമൻ ദശരഥൻ നടത്തുമ-
പ്പുത്രകാമയജനാന്തരേ തദാ
തീയിൽ നിന്നൊരു പുമാനുദിച്ചുയ-
ർന്നാശു, യാജകക്രതുഫലത്തൊടേ. ൧

അച്യുതാംശമകമേ വഹിക്കയാ-
ലപ്പുമാനമതിമാത്രദുർദ്ധരം
സ്വർണ്ണപാത്രഗതമായ പായസം
രണ്ടുകൈയിലുമെടുത്തു നിന്നതേ. ൨

"ഹേ മഹീശ! തനയാർത്ഥിയാം ഭവാൻ
ഹേമപാത്രമിതിലുള്ള പായസം
ക്ഷേമമേറ്റ പതിനോറുവാങ്ങി നിൻ-
സ്സോമബിംബമുഖിമാർക്കു നൽകെടോ!." ൩

എന്നുരച്ച പുരുഷന്റെ കൈയിൽ നി-
ന്നന്നു കോസലനതേറ്റു വാങ്ങിനാൻ
മന്ദരാചലമരംപാലനാബ്ധിയിൽ-
പ്പൊന്തി വന്ന സുധയെ ഗ്രഹിച്ചപോൽ. ൪

രാജവര്യസുതനായ് പിറക്കുവാ-
നിപ്രപഞ്ചജനകൻ കൊതിക്കയാൽ
പൂജ്യനാം ദശരഥന്നു വന്നൊരി-
ബ്ഭാഗ്യമന്യപുരുഷർക്കു ദുർല്ലഭം. ൫

പിന്നെ മന്നനിരുഭാര്യമാർക്കുമാ-
യൊന്നുപോലെ വകയിട്ടു പായസം
തന്നിളം പ്രഭകളേ നഭസ്സിലും
മന്നിലും കതിരവൻ വിടുന്നപോൽ. ൬

കോസലാത്മജയിലേറെ മാനവും
കേകയാങ്ഗനയൊടുററ രാഗവും
കൂട്ടമദ്ദശരഥൻ സുമിത്രതൻ
കാംക്ഷിതത്തെയവർമൂലമേകിനാൻ. ൭

തുംഗബുദ്ധി തിരളും പതിക്കെഴും
വാഞ്ഛിതത്തെയറിയുന്ന കാന്തമാർ
തമ്മിലോത്തു വിഭജിച്ചു പായസം
മാഗധിക്കു മടിവിട്ടു നൾകിനാർ. ൮

പണ്ടിരുന്നപടിയസ്സപത്നിമാർ
രണ്ടുപേരിലുമഭേദബുദ്ധി താൻ
പൂണ്ടു വാണിതവൾ മത്തദന്തിതൻ
ഗണ്ഡഭിത്തിയുഗളത്തിൽ വണ്ടുപോൽ. ൯

സൽപ്രജാത്മമമരാംശഭൂതമാം
ഗർഭമേററിതവർ മൂവരും ക്രമാൽ
ചാരുനീരമമൃതാപ്യ ചേർന്നിടും
സൌരനാഡികൾ ധരിച്ചിടുന്നപോൽ. ൧൦

ദേവനേകനവനന്നനേകനായ്
മേവി രാജമഹിഷീ ജനോദരേ
പങ്കമററു തെളിയും ജലത്തിലാ-
ത്തിങ്കളിൻ കല വിളങ്ങിടുന്ന പോൽ. ൧൧

ഒന്നുപോൽ പ്രജകളെബ്ഭരിക്കയാ-
ലൊന്നിനൊന്നു വിളറിച്ചമഞ്ഞവർ
ഈവലുവാൻ പൊതി നിരന്നുനിന്നിടും
ശാലി തന്നഴകൊടേ വിളങ്ങിനാർ. ൧൨

അച്യുതൻ കലയകത്തിരിക്കയാ-
ലുച്ചലിച്ചൊരു കളായകാന്തി പോൽ
കൊച്ചുരോമനികരങ്ങൾ കുക്ഷിമേൽ
മെച്ചമായ് വിലസിവന്നു മെല്ലവേ. ൧൩

പൊൻകുടത്തൊടിടയുന്ന പോർമുല-
യ്ക്കങ്കമായി വിലസുന്ന മൊട്ടുകൾ
മങ്കമാരുടെ കരിങ്കചത്തിനാ-
തങ്കമേകുവതിനന്നിരുണ്ടു പോൽ. ൧൪

താണിതന്നു തരളായതാക്ഷിമാ-
ർക്കുണ്ണിലുള്ള രുചിയെന്നിരിക്കിലും
ഏറിവന്നു മനതാരിലാഗ്രഹം
ചോറൊഴിച്ചിതരസാധനങ്ങളിൽ. ൧൭

കുമ്പ വീത്തു വരവേ നതാംഗിമാ-
ക്കമ്പരന്നഴിയുമാടയെപ്പൊഴും
മുൻപിലെപ്പതിവിലും പതിഞ്ഞുപോൽ
വെമ്പലൊക്കെയടനത്തുടച്ചയിൽ ൧൬

ദാഹമേറുമിഹ ഭൂമിയിൽക്ഷണം
മോഹമാന്നു തടിപോൽ കിടന്നിട്ടും
ദേഹമൊക്കെയൊരുപോൽ വിയത്തിട്ടും
സ്നേഹവാക്ക സഖിമാരുരച്ചിട്ടും. ൧൯

മേനിപൂണ്ടു മൃദുമേനിയെങ്കിലും
ഗ്ലാനികൊണ്ടു മിഴിതാണുപോയിപോൽ
മാനിനീമണികളന്നു മണ്ണുതാൻ
തിന്നുമന്ദമറിയാതൊരുത്തരും. ൧൮

വ്യക്തമായവയവങ്ങളിൽ തുലോം
നൽതമാലനിറമാം ഞരമ്പുകൾ,
ചിത്തവൃത്തി പലതായ് പലപ്പൊഴും;
നിദ്രയും മടിയുമന്നു സഖ്യമായ്. ൧൯

ശാർങ്ഗനാന്ദക സുദശനങ്ങളെ-
പ്പൂണ്ടു ചെററു ചെറുതായ പൂരുഷർ
സ്വപ്നവേളയിലടുത്തുതങ്ങളെ-
ക്കാത്തുനില്പതവർ കണ്ടു കൌതുകാൽ. ൨൦

തങ്കവൎണ്ണമിയലുന്ന തൂവലിൻ
ഭംഗി വാനിൽ നിവിരെപ്പരത്തിയും
ഊക്കൊടമ്മുകിലിനെത്തടഞ്ഞുപോം
പക്ഷിരാജനവരെ ധരിച്ചുപോൽ. ൨൧

നല്ല മാറിൽ നിറമാൎന്ന കൌസ്തുഭ-
ക്കല്ലിനുള്ള വടിവേന്തിയാദരാൽ
പത്മമാം വിശറിയെദ്ധരിച്ചൊര-
ല്പത്മ വന്നാചരിച്ചു നിന്നു പോൽ. ൨൨

നാകലോക നദിയിൽ കുളിച്ചു ന-
ല്ലാഗമാൎത്ഥമറിവുള്ള യോഗികൾ
ബ്രഹ്മചാരികളുമെത്തുരേഴ്പേർ
നില്പതും സപദി കണ്ടു നിദ്രയിൽ. ൨൩

സ്വപ്നവാൎത്തയിതു ഭൂമീന്ദ്രനാ-
മുഖ്യഗാത്രികളൊടൊഴിഞ്ഞു കേട്ടവേ
ലോകനാഥഗുരുവായ് ഭവിക്കിൽ ഞാൻ
കേമനെന്നൊരഭിമാനമാൎന്നു പോൽ. ൨൪

ധൎമ്മശാലി ധരണീ പുരന്ദരൻ
കൎമ്മശാസ്ത്രവിധിപോലനന്തരം
നന്മയോടു ശുഭകൎമ്മമൊക്കയും
ശൎമ്മപൂൎത്തി വരുവാൻ നടത്തിനാൻ. ൨൫

ചാന്ദ്രമാസനവകം തികഞ്ഞിത-
ച്ചന്ദ്രബിംബമുഖിമാൎക്കുഗൎഭവും
കൈടഭാരികരുണാബലത്തിനാൽ
കൂടിയന്നു ശുഭലക്ഷണങ്ങളും. ൨൬

തുംഗരാശികളിലഞ്ചു ഖേചരം
ങ്ഗമേകുവതിനേഴിൽ മംഗലൻ
അംഗത്തിലമൃതാംശുവോടു ചേ-
ൎന്നംഗിരസ്സുമൊരു യോഗമാൎന്നു പോൽ. ൨൭

കർമ്മശക്തി വഴിപോലെ നൽകുവാൻ
കർമ്മസാക്ഷി ഭഗവാനമപ്പൊഴേ
കർമ്മഭാവമതിലാണ്ടു ഭൂപസൽ-
ക്കർമ്മദൈവവശാലുയന്നപോൽ. ൧൯

സൂര്യവാരമദിതിക്ക മുഖ്യമാം
താരവും നവമിയും കലന്നനാൾ
ഭൂമിഭൃന്മഹിഷിമാരിൽ മൂത്തവൾ-
ക്കാമനസ്സുമുളവായി വന്നപോൽ. ൧൮

മണ്ടിമണ്ടി മലരിൻമണങ്ങളേ
കൊണ്ടടിച്ചു പവനൻ സമാനനായ്
നന്നലഞ്ഞുലകിലന്നു സൂതികാ-
മന്ദിരത്തിലുമണഞ്ഞു മന്ദമായ്. ൨൦

കാറൊഴിഞ്ഞു കമലേഷു കാമുക-
ന്നേറിവന്നൊളികളപ്പൊഴക്കയും
വംശവത്സലതയോ? ദശാസ്യനിൽ
സംശയം കുറകയോ? മഹാത്ഭുതം. ൨൧

പേരിനാലപകടങ്ങൾ വല്ലതും
കൈവരാതമരുവാൻ കബന്ധവും
ശുദ്ധമായ്; പുകയൊഴിഞ്ഞുനല്ലപോ-
ലുജ്ജ്വലിച്ചു യജ്ഞനാഗ്നിയും തദാ. ൨൨

മന്നവൻ മഹിഷിമാരിൽ മുഖ്യയാം
കോസലാത്മജ ലഭിച്ചു പുത്രനേ
രാവിലോഷധി തമസ്സൊഴിച്ചിട്ടും
നൽപ്രകാശനികരത്തെയെന്നപോൽ. ൨൩

സൂര്യവംശമണി ദീപമായ് പരം
തുല്യമറ്റൊളികലന്നകത്തിനാൽ
സൂതികാലയ വിളക്കിൽ വാണിട്ടും
നൽത്തിരിക്ക തെളിവൊന്നു മങ്ങിപോൽ. ൨൪

പള്ളി ചൊട്ടി മകനോടുകൂടെയ-
ത്തള്ള മെത്തയിൽ വിളങ്ങി നല്ലപോൽ
നീർ വരണ്ടൊരു നിലിമ്പവേണിതൻ-
സൈകതേ സരസിജത്തൊടെന്നപോൽ. ൬൭

കണ്ണിണയ്ക്കു കുതുകംവളൎത്തപൊ-
ന്നുണ്ണിതന്നുടലുകണ്ടു തൽക്ഷണം
രാമനെന്നു ഭുവനൈകഭവ്യമാം
നാമധേയമുരചെയ്തു ദേശികൻ. ൬൮

പെററുപോൽ ഭരതനെന്ന പുത്രനെ-
ത്തൊട്ടടുത്ത ദിനമങ്ങു കൈകയി
ലക്ഷ്മിയെ പ്രിയനീതിയെന്നപോ-
ലമ്മയെപ്പരമലങ്കരിച്ചവൻ. ൬൯

വിദ്യ താനറിവുമുററ താഴ്മയും
പെററിടുന്ന വിധമസ്സുമിത്രയും
ലക്ഷ്മണൻ പുനരരിഘ്നനെന്നുര-
ണ്ടാത്മജാതരെയിരട്ട പെററപോൽ. ൭൦

ഭൂവിൽ വന്നു ഭഗവാൻ പിറക്കയാൽ
ദ്യോവുമിങ്ങവതരിച്ചു വന്നപോൽ
മങ്ങലും വ്യഥകളും വെടിഞ്ഞുസൻ-
മങ്ഗളം ധരണിയിൽ പ്പരന്നുതേ. ൭൧

രാവണൻ കണവരെക്കമെയ്ക്കയാ-
ലാവലാതിയൊടിരുന്ന ദിക്കുകൾ
നാലുദേഹമൊടജൻ പിറന്നപോ-
താശ്വസിച്ചവിധമൂതി മാരുതൻ. ൭൨

രാവണൻെറ മകുടത്തിൽ നിന്നുടൻ
ചാരു മുത്തുമണിയെന്ന കൈതവാൽ
യാതുധാനകുലലക്ഷ്മിതന്നുടേ
ബാഷ്പവിന്ദു നിപതിച്ചു ഭൂമിയിൽ. ൭൩

പാർത്ഥിവന്നു സുതജന്മസൂചകം
തൂര്യഘോഷമതു ചെയ്യതിന്നഹോ!
നാന്ദിയായിഹ നഭസ്സിൽ മുന്നമേ
ദുന്ദുഭിധ്വനി മുഴക്കി വാനവർ. ൧൨

ജാതകർമ്മമുഖമായ കർമ്മമ-
ങ്ങാദരത്തൊടു നടത്തിനാൻ നൃപൻ
പുഷ്ടിയാർന്നു ജനകന്റെ മുത്തൊടും
ധാത്രിമാർമുല കുടിച്ചു കുട്ടികൾ. ൧൩

വാരിജോത്ഭവസുതൻ വസിഷ്ഠനാ-
രാജപുത്രരെ വിധിക്കതക്കപോൽ
ആദ്യമായുപനയിച്ചു പിൻപുതാൻ
വേദ്യവിദ്യകളശേഷമേകിനാൻ. ൧൪

ബാലകൾക്കു തനിയേ ഭവിച്ചസൌ-
ശീല്യസൌമ്യവുമൊരല്പ ശിക്ഷയാൽ
ഒന്നിനൊന്നധികമായ്; ഹവിസ്സിനാൽ
വഹ്നിയിൽ സ്സഹജമായ ദീപ്തിപോൽ. ൧൫

അക്കുമാരർ മുഷിയാതെ തങ്ങളിൽ
സാചരമായ രഘുവിൻ കുലത്തിനെ
നല്ലരീതിയിൽ നിറുത്തി; നന്ദനേ
വന്നു കൂടിയൊരൃതുക്കളെന്നപോൽ. ൧൬

ഐകമത്യമൊരുപോലെയാകിലും
പ്രേമമേറിയതിനാലെ ലക്ഷ്മണൻ
രാമനോടു പിരിയാതെ നിന്നപോൽ
സാഹചര്യമിളയോൾക്കു മാത്രമായ്. ൧൭

രണ്ടുവീതമിടചേർന്ന ബാലക-
ർക്കിണ്ടലില്ല മമതയ്ക്കൊരിക്കലും
വായുവഹ്നികളിണങ്ങിയോജനവും
ചന്ദ്രനുംകടലുമെന്നപോലെയും. ൧൮

കാന്തിയും വിനയസമ്പ്രദായവും
മുന്തിനില്ലൊരു നരേന്ദ്രബാലകർ
നാട്ടുകാരുടെമനം കവൎന്നുതേ
കാറണിഞ്ഞ ദിവസങ്ങൾപോൽ ശുചൌ. ൩൯

നാലുവൎഗ്ഗമുടലോട്ട് മൂഴിയിൽ
തുല്യകാലമതിൽ വന്നുദിച്ചപോൽ
ഭൂപനാം ദശരഥന്റെ ഉണ്ണിമാർ
ശോഭപൂണ്ടനുദിനം മുതിൎന്നിതേ. ൪൦

കൈവെടിഞ്ഞവരുറക്കമേഴര-
യ്ക്കീശ്വരസ്മരണമോടെണീറ്റുടൻ
ആത്മശുദ്ധി വഴിപോലെചെയ്തുകൊ
ണ്ടാത്മകൃത്യമഖിലം കഴിച്ചിടും. ൪൧

പ്രാതൎന്നവേള കഴിയുമ്പൊഴുണ്ടുകൊ-
ണ്ടന്യബന്ധുജനതാസമേതരായ്
കാവ്യനാടകവിനോദങ്ങളെ-
ക്കൊണ്ടഹസ്സുകൾ കഴിച്ചുമിക്കതും. ൪൨

ഹസ്തിയും തടകളും കവാത്തുമാ-
യുദ്ധകൌശലമിതൊക്കയും ക്രമാൽ
അഭ്യസിച്ചഥ വയസ്യരോടുചേ-
ൎന്നിക്കണക്കനുദിനം നടന്നിടും. ൪൩

രാജമൌലിനടുനായകത്തിന-
പ്രശ്രയം പെരികെയുള്ള ബാലകർ
ആഴിപോലെ സുഗു[illegible] രത്നപമാം
മുത്തുചേൎത്തതിരാ[illegible] ാതരായ്. ൪൪

ഇത്ഥംപലാശ[illegible] സമിത്തശേഷം
യുദ്ധാദ്ധ്വരത്[illegible] വഴിപോലെദഹിപ്പതിന്നായ്
അഗ്നിത്ര[illegible] ളവായ ചിദഗ്നിയേവം
വ[illegible] റോരണിയിങ്കൽമോദാൽ. ൪൫

നിശാചരപ്രകരമനോരഥാഗ്നി മങ്ങി
ദിശാംമുഖംമുഴുവനു മൊന്നുപോൽ വിളങ്ങി
കുശാസനംനരപതി വേണ്ടപേ [illegible] ങ്ങി
കുശാസനേമുനികൾതപസ്സിനു [illegible] ങ്ങി

തണ്ടേറുംഭേനുജ്ഞാനാന്ധത്തിനെയമ-
ൎത്തീടുന്ന ദന്തങ്ങളെ
കൊണ്ടെരാവത ദന്തിയുംചതുരുപായ-
ച്ചേൎച്ചയാൽനീതിയും
രണ്ടാൽരണ്ടുഗ്രണിച്ചചോണികളൊട-
സ്സാക്ഷാൽസരോജാക്ഷനും
കൊണ്ടാടുംപടി നാലു വിണ്ണുകലയാൽ
നന്ദിച്ചിതഭ്രമിപൻ. [illegible]

രണ്ടാംസൎഗ്ഗം സമാപ്തം.

മൂന്നാം സർഗ്ഗം.

പ്രശമിത ഹൃദയാർത്തിയായിടുന്ന-
ദശരഥമന്നവനാത്മമന്ദിരത്തിൽ
കുശലമൊടു വസിച്ചിടുന്നനാളിൽ
കുശികസുതൻമുനി കാണ്മതിന്നു വന്നാൻ. ൧

അധികതര തപോബലങ്ങളെക്കൊ-
ണ്ടധിഗതമായൊരു വർണ്ണവൈഭവത്താൽ
വിധുനികടമണഞ്ഞ നീലമേഘ-
സ്ഥിതിയെ ഹരിച്ചു വിളങ്ങി മാമുനീന്ദ്രൻ. ൨

കലിതവിവിധസർഗ്ഗഭേദമായു-
ജ്ജ്വലിതമനോഹരവൃത്തനാം മുനീന്ദ്രൻ
വിലസി നരവരൻെറ മുൻപിലേററം
വിലപെറുമുത്തമകാവ്യമെന്നപോലെ. ൩

കൊടിയനിയമശാലിയെസ്സമീക്ഷി-
ച്ചുടനടി ചെന്നെതിരേററു ഭൂമിപാലൻ
അടിയിണകഴുകിച്ചു ഭക്തിപൂർവ്വം
സ്ഫടികമഹാസന മേകിയങ്ങിരുത്തി. ൪

തനതുഗുരുവിനും കൊടുത്തു പീഠം
ജനപതിയും പുനരാസനേ വസിച്ചാൻ
അനുപമഗുണമുള്ള സഭ്യരെക്കൊ-
ണ്ടനവധിപുണ്യമടഞ്ഞിതസ്സദസ്സും. ൫

നരപതിവരനങ്ങതിൻെറശേഷം
പുരുവിനയത്തൊടുരച്ചു യോഗിയോടായ്
“പരമരിയതപോനിധാനമാം നി-
ന്തിരുവടി തൻ വരവെന്ന ദിഷ്ടയോഗം. ൬

മലമതികളായ് വികാരമെല്ലാം
ക്ഷമയൊടുവിട്ടു ഭവാബ്ധിയെക്കടന്നു്
സമതയൊടു നിരാശരായ് നടക്കും
യതികളെയിങ്ങനെ കാണുവാൻ പ്രയാസം. ൧

അപരിമിത തപോബലങ്ങളെക്കൊ-
ണ്ടുപരിപദത്തിൽ വിളങ്ങിടും ഭവാന്മാർ
സ്വപരിജനസമേതരായിദാനീ-
മപരിപുജാതരതായ് വസിക്കയല്ലീ? ൨

ഇതുപൊഴുതിവിടേയ്ക്കുവന്നതെന്തി-
ന്നുദവസിതം മമ ശുദ്ധമാക്കുവാനോ?
ചതിപെരുകിയദുൎജ്ജനങ്ങളാല-
ങ്ങധികമസഹ്യതവല്ലതും ഭവിച്ചോ?" ൩

നരവരനുടെ നല്ലവാക്കു കേട്ടി-
ട്ടരിയ കുതൂഹലമാൎന്നു കൌശികൻ താൻ
കരുണയൊടൊരനുഗ്രഹത്തെ നൽകീ-
ട്ടരുളി മനോരഥ മാദരത്തോടെല്ലാം. ൪

സ്തുതിയിലിവിടെനിന്നു തെറ്റുകൂടാ-
തതികുതുകത്തൊടു നാടുവാണിരിക്കെ
മതിയിലസുഖലേശമിജ്ജനത്തി-
ന്നെതിരിടുകെന്നതരിപ്പമോൎത്തുകണ്ടാൽ. ൫

അനുപമസുഖമെങ്കിലും നമുക്കി-
ങ്ങനുഭവസിദ്ധമുപദ്രവം കുറപ്പാൻ
ഉചിതതരമുപായമോൎത്തുകണ്ടി-
ന്നാജസുത! ഞാനതുരപ്പതിന്നു വന്നേൻ. ൬

കൊടിയതപമതിൻ ഫലങ്ങളിൽപ്പാ-
തടയവനാരിലെ രംശമേകി നിത്യം
അടവിയിലമര തപസ്വിമാരിൽ
പെടുമഴൽമന്നവർചെന്നൊഴിക്കവേണം. ൭

യതികളുടെ തപസ്സിനെത്തടുപ്പാൻ
കൊതികലരുന്നൊരു ദുഷ്ടജന്തുജാതം
ദ്രുതമവിടെവരേണ്ടതിന്നുതാനി-
സ്മൃതിയരചർക്കു വിധിച്ചു വേട്ടയാടാൻ. ൧൪

നരപതിയുടെനീതിയൊക്കെ നന്നായ്
പരിചയമുള്ള ഭവാനൊടായതെല്ലാം
പരമിഹ പറയേണ്ടതില്ലപക്ഷേ
വരവിതിനുള്ളൊരു കാരണം കഥിക്കാം. ൧൫

സുരപിതൃനികരപ്രസാദസിദ്ധി-
ക്കൊരുയജനത്തെ നടത്തിടുന്നു ഞങ്ങൾ
നരവര! തവസൂനുരാമനെക്കൊ-
ണ്ടരമതിനെപ്പരിരക്ഷചെയ്യവേണം. ൧൬

രജനിചരവരൻ സുബാഹു, മാരീ-
ചനൊടൊരുമിച്ചവിടേയ്ക്കു വന്നു നിത്യം
[illegible]ബന്ധവൃഷ്ടിയെക്കൊ-
ണ്ടധികമുപദ്രവമേകിടുന്നു കഷ്ടം! ൧൭

ശുചിതയെഴുമൊരാജ്യതർപ്പണത്താൽ
ശുചി സതതം വിലസുന്ന യജ്ഞവാടം
ശുചിയകലെ വെടിഞ്ഞ ദുർജ്ജനം, സം
കുചിതഹുതാശനമാക്കിവച്ചു കഷ്ടം! ൧൮

അനുദിവസവുമഗ്നിതന്റെ ചുറ്റേ-
റ്റനവരതം പൊരിയും പലാശവൃന്ദം
അനലനുടെ മദം കുറയ്പതിന്നായ്
മനസിവിരോധമുദിച്ചതിത്തരല്ലീ? ൧൯

എരിയുമൊരു മഹാനലന്റെ മദ്ധ്യേ
ചൊരിയുമസൃക്പ്രകരപ്രവാഹമേറ്റ്
തരളഹൃദയരായ് ചമഞ്ഞിതയ്യോ!
കരള പറഞ്ഞിടുകല്ല ഞങ്ങളെല്ലാം. ൨൦

കുമതികളുടെ ശല്യ[illegible]മകററീക്കി
ട്ടിളപൊഴുതെന്നുടെ യാഗരക്ഷ ചെയ്വാൻ
പുരുകൃപയൊടു രാമനെസ്സഖേ! നീ
ഝടിതി സലക്ഷ്മണമങ്ങയയ്ക്കവേണം. ൧൮

സുതരിലധികവത്സലൻ മഹീശൻ
ശ്രുതിപരുഷം വചനം ശ്രവിച്ചനേരം
ഹൃദി വലിയൊരു ശല്യമേററ പോല-
ല്ലവമൊരക്ഷരമോതിടാതിരുന്നാൻ. ൧൯

ദിനകരകുലദേശികൻ വസിഷ്ഠൻ
മനസി വിശേഷമശേഷമോൎത്തു കണ്ടു്
ദശരഥനുടെ മുന്നിലിപ്രകാരം
വിശദമുരച്ചു നിഗൂഢമായ് സമസ്തം. ൨൦

നരവര! നിന്മമമാനസേ വിഷാദം
കരുതരുതെൻമൊഴി കേൾക്ക സാവധാനം
സരസിജഭവശങ്കരാദിസേവ്യൻ
സരസിജലോചനനേഷ രാമചന്ദ്രൻ. ൨൧

അഹികുലപതി ലക്ഷ്മണൻ മഹാത്മാ
ഭരതനുമക്കുറു പാഞ്ചജന്യമത്രേ
രിപുനികരകൃതാന്തനന്ത്യപുത്രൻ
ഹരിയുടെ കൈയിൽ വിളങ്ങിടുന്ന ചക്രം. ൨൨

ത്രിഭുവനജനനായിത്തീൎന്ന മായാ
ഭഗവതിയും ജനകാത്മജാതയായാൾ
അവനിയിലവരൊത്തുകൂടുവാനി-
ക്കുശികസുതൻ വരവാദികാരണം കേൾ. ൨൩

പെരികെ മദമെഴും ദശാസ്യനെക്കൊ-
ന്നമരകുലത്തെയശേഷവും ഭരിപ്പാൻ
അഖിലഭുവനപാലനിപ്രകാരം
സുതവര! നിൻസുതനായതോൎക്കെടോ! നീ. ൨൪

മതിയിലിതഖിലം നിനച്ചു നാഥ-
ധൃതിയൊടു രാമനെ നീയയയ്ക്കു [illegible]നം
ഇതി ഗുരുമൊഴി [illegible]ദരിച്ചു ഭൂപൻ
പതിവിലു ഭാവ[illegible] ലേശ[illegible] പണ്ടും. ൧൯

പുരുവിഷയവിരക്തരാം ജനങ്ങൾ-
ക്കരുതരയോഗബലേന ഗമ്യനാകും
പരമപുരുഷനേ നിയോഗശക്ത്യാ
നരപതി കൌശികനോടുകൂടെ വിട്ടാൻ. ൨൦

ദശരഥനൊടു യാത്രയും പറഞ്ഞ-
ക്കുശികസുതൻ കുശലം വസിഷ്ഠരോടും
ചതുരതയെഴുമക്കുമാരകന്മാ-
രിരുവരെയും ഭരമേറ്റു താൻ നടന്നാൻ. ൨൧

അഥ ദശരഥപുത്രരോടു മധ്യേ-
പഥമുരചെയ്തു മുദാ മുനീന്ദ്രനേവം
"ബലയതിബലയെന്ന രണ്ടു മന്ത്രം
നലമൊടു നിങ്ങൾ പഠിച്ചുകൊൾവിനിപ്പോൾ." ൨൨

ഇതിപുനരുരചെയ്തു യോഗിവര്യൻ
കുതുകമിയന്നു കൊടുത്തു വിദ്യരണ്ടും
പശിയുമരിയദാഹവും വരാ[illegible]
കുശികജനോടഭ്യസിച്ചു [illegible]. ൨൩

പുനരപി നൃ[illegible] പുത്രരോടു [illegible]
മുനിതിലക[illegible] [illegible]
ക്ഷിതിയിതഖിലർശരൻ[illegible]ചിട്ടും പ-
ണ്ടതുമുതലിവിടമങ്ങ് [illegible]. ൨൪

അവരഥ സരയൂസരി[illegible]
ഝടതി കടന്നിഹ, [illegible] മൂലം
വലരിപുവിന [illegible]
രവനിയിലെത്തിയ പോത്രച്ച[illegible]. ൨൫

കമലഭവനനന്ദനപ്രസാദമൂലം
പ്രമദമിയന്ന സുകേതുവിന്നു മുന്നം
ഒരു മകളുളവായി താടകാഖ്യാ
പുനരവളെച്ചിതമോടു വേട്ടു സന്ദൻ. ൨൦

അവരുടെ മകനായ് പിറന്നു മാരീ-
ചൻ,മഥ സുന്ദനഗസ്ത്യ ശാപശക്ത്യാ
പരമഗതിയടഞ്ഞ കണ്ടു മൈത്രാ-
വരുണിയൊടൊന്നു പകച്ചു തത്തനൂജൻ. ൨൧

കലശഭവനൊടന്നു കൌണപത്വം
പലനവനും ജനയിത്രിയും ലഭിച്ചു
അവരയുതകരീന്ദ്രവിക്രമംകൊ-
ണ്ടവമതിയത്ര ജനത്തിനേകിടുന്നു. ൨൨

അനവധി നരയോഗിവൃന്ദമാംസ-
ച്ചുവയറിയുന്നൊരു യാതുധാനനാരി
മമതനുവവൾ വാറലെന്നു വെച്ചി-
ട്ടഭിരുചി വിട്ടതുകൊണ്ടു ഞാൻജയിപ്പൂ. ൨൩

അയി! നിശമയ രാമചന്ദ്ര! നീയി-
ന്നവളെ വധിച്ചു വിപത്തൊഴിക്കവേണം
മുനിയുടെ മൊഴി കേട്ടു പെൺകൊലയ്ക്കാ-
രഘുപതിയൊന്നു മടിച്ചുറച്ചു നിന്നാൻ. ൨൪

കുശികജനതു കണ്ടു പണ്ടു ഗാത്രി- രരമത്തു
ക്കലസത ചേത്താലിന്ദ്രമരയ്ക്കുമേവം
വ്രതമിഴകിയ രേണുകയ്ക്കുപേതം
ഹരിയതുളീടിനവാസ്തയെപ്പറഞ്ഞാൻ.

വധുവിനുടെ വധ [illegible] ധൈര്യം
[illegible] വിട്ടിതു രാമചന്ദ്രനപ്പോൾ
അത [illegible] നിപ്പോലെ ചാപം
മത [illegible] താണാൽ കൊണ്ടു സമ്മതിച്ചു. ൨൬

രഘുവരന്റെ ശിഞ്ജിനീ നിനാദ-
ലഘുതരമോർത്തു സുകേതുപുത്രിയപ്പോളും
പകയൊടു ഏറ്റി കാളരാത്രിയെപ്പോ[illegible]
ലികലിനടുത്തിതു നീലശൈലതുല്യ. ൭൨

[illegible]പരമതുമൊ[illegible] യൂതകവേഗശക്ത്യാ
പൊരുതര വീണു മഹീരുഹങ്ങളും മാർഗ്ഗേ
അവ[illegible]ചിതയിൽനിന്നുവന്നിടുമ്പോ-
ട്ടു[illegible]വരുന്ന[illegible] കണ്ടാൻ. ൭൩

ദശരഥ[illegible] [illegible]ലചാർത്തിമെന്നിൽ
കുശികസുത[illegible] [illegible]ച്ചുട്ടത്തിടുമ്പോൾ
[illegible] കാകമെന്നിതെല്ലാം
[illegible]ടുത്തു പറന്നിരിച്ചുപോലെ. ൭൪

[illegible]മികലത്[illegible]കൊണ്ട്
[illegible]പടലത്തെയടിച്ചുടച്ചുവാനിൽ
പിതൃവനമതിൽ നിന്നെഴും [illegible]
[illegible]കൃതി[illegible]. ൭൫

[illegible]പുനരതു[illegible]
കുതുകമി[illegible] കകൽ[illegible]
[illegible]യുടെ [illegible] വിരോധിയാകും
[illegible] വിട്ടിതു സായകത്തിനോടെ. ൭൬

[illegible] പോൽ ക[illegible]
[illegible] തുളച്ചു പാ[illegible]
[illegible] കാട്ടയിൽ കടപ്പുൻ[illegible]
[illegible]വാതിലായ[illegible]വിച്ചു[illegible] ൭൭

ഉടസി രഘുവരന്റെ ബാണ[illegible]
ട്ടവനിയിലായവളാശു വീണനേരം
വനവുമഥ ദശാനനൻ പ്രതിഷ്ഠി[illegible]
ച്ചൊരു ജയലക്ഷ്മിയുമൊന്നു[illegible].

നിശിചരിയവൾ രാമ[illegible]പാസ്ത്രം
സപദിതറച്ചഥ നെഞ്ചിലാത്തിയോടും
ഉടലടിമുടി രക്ത ചന്ദനംതേ-
ച്ചുടനെയണഞ്ഞിതു ജീവിതേശഗേഹം. ൨൯

പുകൾ പെരിയൊരു വാമനാശ്രമത്തെ
രഘുപതികണ്ടു കഴിഞ്ഞ ജന്മവൃത്തം
നിജമനസി മറന്നിരിക്കിലും താ-
നനുപമയാകുമൊരാസ്ഥ പൂണ്ടു നിന്നാൻ. ൩൦

ഇതി പലപല നല്ലനല്ല ദേശം
മതികുതുകത്തൊടു കണ്ടു രാഘവന്മാർ
ചെറുതുവഴി നടന്നു പേടമോരാ-
ത്തൃഷിയൊടുമൊത്തു തദാശ്രമം ഗമിച്ചാർ. ൩൧

മുനിവരനഥ യജ്ഞദീക്ഷ പൂണ്ടാൻ
നൃപസുതരമ്പുമെടുത്തു കാത്തു നിന്നാർ
രവിശശികൾ ദിവാനിശം സ്വകാന്തി-
പ്രചുരിമ കൊണ്ടുലകത്തെയെന്നപോലെ. ൩൨

കടുനിണമതുകൊണ്ടു ഹോമകുണ്ഡം
ഝടിതി നനഞ്ഞതു കണ്ടു യാജകന്മാർ
കിടുകിടനെ വിറച്ചു കൈവെടിഞ്ഞാ-
രൊടുവിൽ മഖക്രിയയേ സ്രുവങ്ങളോടും. ൩൩

ത്വരയൊടുമഥ ലക്ഷ്മണാഗ്രജന്മാ
കരമതു തൂണിയിലാക്കി നോക്കി വാനിൽ
കഴുകുകളുടെ പക്ഷവായുവേററ-
ക്കൊടിയിളകുന്ന നിശാചരോൽക്കരത്തെ. ൩൪

ഇരുവരവരിലുണ്ടു നായകന്മാ-
രവരൊടു കേവലമുന്നമിട്ട രാമ
അഹിവരരെയമർത്തി[illegible]
നെതിരിടുകില്ലൊരു [illegible] വെൽവാൻ. ൩൫

രാഘുപതിയഥ വായുദൈവതാ,
ലഘുതരമൊന്നു ജപിച്ചയച്ചു ധീമാൻ
മലയൊടു സമനായ ന ദ്രജൻ താ-
നിലയതുപോലെ പറന്നുവീണു ദൂരെ. ൪൮

പരമതുടെ ...ദ്ഗ്ജ്ജ്വലശക്ത്യാ
പൊരുതു സുബാഹുവട്ടത കണ്ടു രാമൻ
അവനൊടുകൂടൽ പത്രി കൊണ്ടു പക്കി-
പുറമേ പതത്രികൾക്കായ്. ൪൯

...യമാന്ന യോഗിതന്നോ-
...ട്ടൊരു ചേഷ്ട വന്ന മൂലം
...ബന്ധയോഗ്യരാകും
...രു പലാശബന്ധിമാരായ്. ൪൯

...തിനുടെയന്തരായമെല്ലാ-
...യൊഴിച്ചൊരു രാമവിക്രമത്തോ
...ളുവിലരും പുകഴ്ത്തിയജ്ഞം
...രിൽ സുഖമോടു നിർവ്വഹിച്ചാർ. ൪൯

...കുശികജനാത്മസുതമേവം
...യോടു കാത്തതൾ ചെയ്തു രാഘവന്നായ്
...ളവായ മങ്കയെത്താൻ
...യതാക്കണമെന്നുറച്ചു ചിത്തേ. ൫൦

...ണ്ട കോപ്പു കൂട്ടി-
...നിയെക്ഷണിച്ചിതന്നാൾ
...ണവാൻ കൊതിക്കും
നൃപ... ...ടേക്കു പോയ് മുനീന്ദ്രൻ. ൫൧

അധിപഥമൃഷിപുംഗ...ർ സ...കീയം
ചരിതമുരച്ചു തുടങ്ങിനാർ ...കേ
ക്ഷിതിപതിതനയക്ക ...
വഴികിലൊഴിപ്പതിനുള്ളൊരു ...പോൽ. ൫൨

വിധിയുടെ മകനായ് കുശാഖ്യനാകും
ക്ഷിതിപതിവയ്യന മക്കളായ് പിറന്നാർ
ബലമുടയ കുശാംബനാദി നാലാ-
ളലസത വിട്ടവർ നാലുനാട്ടിൽ വാണാർ.

കുശനുടെ സുതരിൽ ദ്വിതീയനാമ-
ന്നൃപതിലകൻ കുശനാഭനിഷ്ടമോടും
സുരയുവതിഘൃതാചിയോടു ചേന്ന-
ഞ്ഞിരുപതു കന്യകമാരെയങ്ങുളാക്കി.

അവരുടെ വടിവൊത്ത [illegible]
തരുണിമ വന്നൊരു നാളിലാശവച്ചു്
അലർശര[illegible] ഘോരം
വിരസതയോടവർ ധിക്കരിച്ചപോലും.

അവരുടെ നില കണ്ടു കോപമുൾക്കൊ-
ണ്ടനിലനവൾക്കു വരുത്തിയങ്ഗഭങ്ഗം
അരശർമണിയുമറിഞ്ഞിതെല്ലാ-
മകതളിരിൽ ക്ഷമയോടു കാര്യമോർത്തു.

ശമദമനിധിയായ ചൂളിസൂനു-
ക്ഷിതിരമണന്നു കൊടുത്തു കന്യമാരേ
അവരതുമുതൽ മുമ്പിലേതിലേററം
പ്രവരവപുസ്സോടുമുല്ലസിച്ചു വാണാർ.

ഒരു മകനുളവായ് വരേണമെന്നാ-
നരപതിയാം കുശനാഭനോർത്തു പിന്നെ
ഗുരുജനകൃപയാൽ ജനിച്ചിതല്ലോ
പുരു ഗുണമുള്ളൊരു ഗാധിയെ[illegible]ത്തേ.

മുനിവരനുടെ പൂർവ്വ[illegible]
കനിവൊടു കേട്ടൊരു [illegible]തൻ
നിരയെ നിമിഷ[illegible]കഴിച്ചി-
ട്ടനുജനൊടും മുനി[illegible]ടും നടന്നാൻ.

അരുണനമഥ പൂർവ്വദിൿപുരസ്ത്രീ-
തിരുമുഖമൊന്നു നകന്നയന്നിടുമ്പോൾ
ഒരു ദിശി നിയമങ്ങളേ നടത്തി-
സ്സുരതടിനീതടമാശ്രയിച്ചു മെല്ലേ.   ൧൦

കനകഗിരിവരന്റെ കന്ന്യ പൊന്നി-
ത്തുഹിനമലയ്ക്കൊരു പുത്രിയായ ശേഷം
[illegible] ശങ്കരൻ തൻ
[illegible] ശേഖരപ്രയാസാൽ.   ൧൧

[illegible]നിമ യിന്നിറങ്ങി മെല്ലെ-
[illegible] പെസ്സിയലുന്ന ജഹ്നവോടും
[illegible] വാരെ വാങ്ങിമുന്നം
[illegible]   ൧൨

[illegible] മൂന്നു രാഖയായി-
[illegible] ഭവാമയങ്ങൾ തീക്കും
[illegible]ദിയുടെ സച്ചരിത്രമെല്ലാ-
[illegible]നരേന്ദ്രതനുജനോടു യോഗി   ൧൩
(വിശേഷകം.)

[illegible]ധസരിത്തിനെക്കടന്നി-
[illegible] പുരത്തെ നോക്കിരാമൻ
[illegible] കഥ കേൾക്കുവാൻകൊതിച്ചാ-
[illegible] വണങ്ങുകയാൽ മുനീന്ദ്രനോതി.   ൧൪

[illegible] ടാഞ്ഞി-
ജ്ജനക[illegible] മല്ലിടുമ്പോൾ
[illegible] നെക്കൊ-
ണ്ട[illegible] സുതരോ[illegible] ചിടേണ്ടു[illegible].   ൧൫

പരവശതവളന്നു [illegible] സ[illegible]
പതിയൊടു കല്പന [illegible]
സുരവരനെ വധിക്കുവാൻ തിറത്തെ[illegible]
ടൊരു മകനെക്കരുതിത്തപം തുടർ[illegible]   ൧൬

അവളതുപൊഴുതിക്കശല്പവാക്യം
വനമതിൽ വാണിതു നല്ല നിഷ്ഠയോടും
വലരിപുവതു കേട്ടമായയാ തൻ
വടിവു മറച്ചവളോടടുത്തു കൂടി. ൩൩

വിട്ടപണികളെടുത്തു വാണകാലം
മട്ടമൊഴിയാളൊരുനാൾ മനം മറന്നു്
മുടികളെയടിവച്ചിടേണ്ടതിക്കിൽ
ശ്ശാതയൊടങ്ങനെ വച്ചുറങ്ങിയല്ലം. ൩൪

പിശകിലവളശുദ്ധയെന്നുകണ്ടി-
ട്ടശനിധരൻ ജാരെകടന്നുപോയാൽ
ശിശുകലലമതേഴുഖണ്ഡമാക്കി-
ക്കശലതയോടു പുറത്തുപോന്നുശക്രൻ.

തൊഴിവിതവളറിഞ്ഞു ഖണ്ഡമേഴും
വലരിപുതന്നൊടു നല്ലവാക്കുചൊല്ലി
ഗഗനട!! മരുത്സമാജമാക്കി-
ച്ചുധിസുരലോകമതുപ്പയായിരുന്നാൾ. ൩൫

പുനരിവിടെ വിശാലനാകുമൈക്ഷ്വാ-
കനുമഴകേറിയ രാജധാനി തീൎത്തു്
അതിനവനുടെ നാമധേയമേകി-
ട്ടവനിവിടെച്ചിലനാൾ ഭരിച്ചു വാണാൻ.

കുശികസുതനിദം പറഞ്ഞു പിന്നെ-
ക്കശലമൊടപ്പുരി രക്ഷചെയ്തു വാഴും
നൃപനുടെയുപചാരകൃത്യമെല്ലാം
ദശരഥപുത്രരുമായ് പരിഗ്രഹിച്ചാൻ. ൩൬

അവരവിടെ നയിച്ചു രാത്രിയെപ്പി-
ന്നുഷസി കുലോചിതകൃത്യവും നടത്തി
ജനപദവനപർവ്വ[illegible] പിന്നി-
ട്ടൊരു ശുഭദേശമതു[illegible] സന്ധ്യയോടേ. ൩൭

മുനികുലവരനായ ഗൌതമൻ തൻ
മനവിയഹല്യ തപസ്സൊടൊട്ടു വസിക്കും
വനഭുവി കുശികാത്മജൻ കനിഞ്ഞാ-
മനുജകുമാരരൊടൊട്ടു കടന്നു പിന്നെ. ൫൪

സുരവരനുടെ ചേർച്ച കണ്ടു നേരേ
പരുഷതരം മുനി നൽകിയോരു ശാപാൽ
അവനിയിലൊരു പാറയായ് കിടപ്പോ-
രവളുടെ വൃത്തമറിഞ്ഞു രാമദേവൻ. ൫൫

[illegible] കല്മഷങ്ങൾ വേര-
റ്റിനിയിവൾ [illegible]രണമെന്നുറച്ചു ദേവൻ
[illegible] വിന്യസിച്ചാൻ
[illegible]റ്റിതങ്ങഹല്യാ. ൫൬

[illegible] മന്ത്രപ്രയോഗശക്ത്യാ
റ്ററിയൊട്ടു ചേന്നു വിരൂപയായ തന്വീ
[illegible]ചരണരജഃപ്രയോഗശക്ത്യാ
[illegible]രവേഷമണഞ്ഞതോ? വിശേഷം. ൫൭

[illegible]യൊരു തപസ്സിലിരിപ്പവക്കേ
യാളുഗതിയെന്നൊരു ചൊല്ലിരിക്കെ
[illegible]മവൾ ചെയ്ത തപോബലത്താൽ
[illegible]ച്ചതൊരു വിസ്മയഹേതുവത്രേ. ൫൮

[illegible]രാതിൻ പുണ്യപൂരത്തിനെയറികെനിരീ-
ക[illegible]ച്ചു തൻ നെഞ്ചകത്തിൽ
സീമാ[illegible]നം നിറഞ്ഞുള്ളൊരു കുതുകമൊട്ടും
തല്പരം കൂപ്പി വേഗാൽ
രാമാവൃന്ദം ധരിക്കുന്നൊരു മുടിമണിയാം
താപസസ്ത്രീ തദാനീം
രാമാദേശം ലഭിച്ചിട്ടഥ നിജപതിയോടൊത്തു
വാണാൾ സസൌഖ്യം. ൫൯

മൂന്നാം സർഗ്ഗം സമാപ്തം.

ശ്രീ.

രാമചന്ദ്രവിലാസം.

ആദ്യത്തെ മൂന്നുസർഗ്ഗത്തിന്റെ വ്യാഖ്യാനം.

വ്യാഖ്യാതാ.

അഴകത്തു് മ. രാ. രാ. ഈ. പത്മനാഭക്കുറുപ്പവർകളുടെശിഷ്യൻ

കൊല്ലം മലയാളം ഹൈസ്കൂൾ മാസ്റ്റർ

ആർ. മാധവനുണ്ണിത്താൻ

ഒന്നാംപതിപ്പു് കാപ്പി ൧൦൦൦.

൧൦൮൯.

ശ്രീരാമചന്ദ്രപരബ്രഹ്മണേ നമഃ

ഒന്നാം സർഗ്ഗം.

ശ്ലോകം—൧. മാർത്താണ്ഡദേവ(സൂര്യ)ന്റെ. മഹാകുല(വംശ)ത്തിന്റെ കീർത്തിയെ പ്രതിഷ്ഠിക്കു (നിലനിർത്തു)ന്നവനായി, മഹാത്മാവു് (സർവ്വചരാചരസ്വരൂപൻ) ആയി, മായാവിലാസ(പ്രകൃതിയുടെ വ്യാപാര)ത്തെ നിർവ്വഹിച്ചവനായി, ദിവ്യ (ദേവാംശഭൂത)നായ, ശ്രീരാമസ്വാമി ജയിക്കണം എന്നു് വസ്തുനിർദ്ദേശസ്വരൂപമായ മങ്ഗലാചരണം.

മാർത്താണ്ഡവർമ്മ മഹാരാജാവിന്റെ വിശിഷ്ടവംശത്തിന്റെ കീർത്തിയെ (രണ്ടു കൊച്ചുതമ്പുരാട്ടിമാരെ ദത്തെടുത്തു വംശലോപം വരാതെ) നിലനിർത്തുന്നവനായി, മഹാത്മാവു് (ഔദാര്യാദി സൽഗുണങ്ങളോടുകൂടിയവൻ) ആയി, മായാഃ=മായുടെ (കാന്തിയുടെ) വിലാസത്തെ (പൊലിമയെ) വഹി (ധരി)ച്ചവനായി, ദിവ്യൻ (തേജസ്വി) ആയിരിക്കുന്ന ശ്രീരാമ (ശ്രീരാമവർമ്മ)ദേവൻ (മഹാ[illegible]) സർവ്വോൽകർഷത്തോടുകൂടെ വർത്തി(വിജയി)ക്കണം- എന്നു് വേറൊരർത്ഥം.

ശ്ലോകം—൨. നമസ്സു് ഉമാവല്ലഭനും അല്ലെങ്കിൽ നമസ്സുമാവല്ലഭനും എന്നു് ശിവപരമായും വിഷ്ണുപരമായും, സന്ധിവശാൽ രണ്ടുവിധം പദച്ഛേദം; രണ്ടും ഉദ്ദേശിക തന്നെ. മഹേശൻ തന്മക്കളാകുന്ന ഉണ്ണികൾ=ഗണേശനും സുബ്രഹ്മണ്യനും. വാക്കാകുന്ന അമ്മ=സരസ്വതി. വാക്കു്=സ്വാധീനം. അമ്മ (ഗ്രന്ഥകാരന്റെ മാതാവു്) എന്നുകൂടി അർത്ഥം ഉണ്ടു്.

ശ്ലോകം—൩. ഗുരുപ്രസാദം=ഗുരുജനങ്ങളിടെ പ്രസാദം. (അനുഗ്രഹം.)ഗുരുവായിരിക്കുന്ന(വലുതായ) പ്രസാദം=തെളിച്ചം, (അന്തഃകരണശുദ്ധി)എന്നും.ശ്ലോകാഢ്യന്മാർ=കാവ്യകൃത്തുകൾ. അല്ലെങ്കിൽ കീർത്തിമാന്മാർ. ദേശികർ=ആചാര്യന്മാർ(വാത്മീകിപ്രഭൃതികളെന്നുകൂടി ആശയം.) പ്രമാണിക്ക=മാനിക്ക, ആധാരമാക്കുക എന്നും. ഏകാഗ്രചേതസ്സ്=ഏകാഗ്രമായിരിക്കുന്ന (അനാകുലമായും ഒന്നിൽതന്നെ പതിഞ്ഞതായും ഉള്ള) മനസ്സ്.

ശ്ലോകം—൪. മിത്രാന്വയം=മിത്രന്റെ (സൂര്യന്റെ) അന്വയം (വംശം). ഉർവ്വീവൃത്രാരികൾ=ഉർവ്വി (ഭൂമി)യിങ്കലെ വൃത്രാ-

ികൾ (ഇന്ദ്രന്മാർ) രാജശ്രേഷ്ഠന്മാരെന്നു താല്പൎയ്യം. വിസ്താരി=പരപ്പുള്ളതു്. ഉത്തരകോസലം=(ഭാരതഖണ്ഡത്തിൽ നേപാലത്തിന്നു തെക്കുപടിഞ്ഞാറുള്ള) ഒരു രാജ്യം. പ്രഖ്യാതം=ഏററവും കീൎത്തിപ്പെട്ടതു്.

ശ്ലോകം——൩. അയോധ്യ=യോദ്ധ്യയല്ലാ (ആക്രമിക്കാൻ വഹിയാ)ത്തതു്. സാൎത്ഥനാമം=അൎത്ഥവത്താ (അൎത്ഥമുള്ളതാ)യ പേർ. ഇതു്=ഒരു രാജധാനി.

ശ്ലോകം——൪. സൎപ്പാധിരാജൻ=അനന്തൻ. ഫണസ്ഥ=ഫണത്തി (പത്തിയി)ങ്കൽ ഇരിക്കുന്നതു്. പൃഥ്വിമാതു്=ഭൂമി. ലലാടദേശം=തിരുനെററി. ഭൂതിവിലാസം=ഐശ്വൎയ്യസമൃദ്ധി.

ശ്ലോകം——൫. ഭൂജ്ഞാനീശ്വരന്മാർ=ഭൂമിയിലെ ജ്ഞാനികൾക്കു് (ഭൎത്താക്കന്മാർ) ഈശ്വരന്മാർ. വൈജയന്തം=(ഇന്ദ്രന്റെ മാളിക) എന്നുള്ള സ്ഥാനത്തി (ഗൃഹത്തി)ന്റെ. പ്രതിച്ഛായ=(പ്രതിമ)കൾ.

ശ്ലോകം——൬. നിജവാസലോകം=സത്യലോകം. സാധിക്ക=തികയ്ക്ക. സകലം=സകലലോകം.

ശ്ലോകം——൭. ആത്മാന്വയജാതർ=ആത്മാവി(ന്റെ)ന്റെ അന്വയ(വംശ)ത്തിൽ ജാത (ജനിച്ചവ)ർ. വേനൽക്കു=വേനൽക്കാലത്തു്. ആതിഥ്യം=ശ്രമപരിഹാരത്തിനായിട്ടുള്ള സല്ക്കാരം. കൊള്ളുക=സ്വീകരിക്ക. ആദിക്കു്=അയോദ്ധ്യയ്ക്കു് ഉപരിഭാഗം. ആധിക്യം=സമയാധിക്യം.

ശ്ലോകം——൧൦. സേവിക്ക=അധിവസിക്ക(അ)കുടിക്ക, ആശ്രയിക്ക എന്നും. നിൎവ്വാണം=സുഖം (അ)ആരോഗ്യം, മോക്ഷമെന്നും. (ചന്ദ്രകാന്തമലിഞ്ഞുണ്ടാംവെള്ളം ദാഹജ്വരാവഹം വിഷഘ്നം വിമലം ഹ്ലാദി രക്ഷോഘ്നം ച എന്നു വൈദ്യസിദ്ധാന്തം) ഇഹ=ഇവിടെ(അയോദ്ധ്യയിൽ)

ശ്ലോകം——൧൧. പ്രാകാരകുഡ്യങ്ങൾ=കോട്ടമതിലുകൾ. വൎണ്ണങ്ങൾ=നിറങ്ങൾ. അക്ഷരങ്ങളെന്നും. മറ=വെളിയട, വേദമെന്നും. നേരാംവൎണ്ണം=നല്ലവൎണ്ണം, സത്യമാംവൎണ്ണമെന്നും. ഇതു=ഈ രാജധാനി.

ശ്ലോകം——൧൨. താരാപഥം=നക്ഷത്രമാൎഗ്ഗം. സൌധദ്വാരാഗ്രഭാഗം=മാളികയിലുള്ള വാതലിന്റെ മേൽഭാഗം. ഹിമാംശു=ചന്ദ്രൻ. ആരാൽ=സമീപത്തു്. മാരാരി=പരമശിവൻ. ഇതു്=രാജധാനി.

ശ്ലോകം—൮൨. അന്തഃപുരസ്ത്രീജനാലോചനം അന്തഃപുരത്തി(അരമനയി)ലുള്ള സ്ത്രീജനത്തിന്റെ ലോചനം (കണ്ണ്) സാലം=കോട്ട.

ശ്ലോകം—൮൩. വൃന്ദാരകേന്ദ്രൻ=ദേവേന്ദ്രൻ. സാകേതപുരം=അയോദ്ധ്യാപുരി. മന്ദാകിനി=ആകാശഗംഗ.

ശ്ലോകം—൮൪. ദിവ്യത്വം=ദിവ്യമാവു എന്നുള്ള അവസ്ഥ. ദിവ്യം=ശോഭായമാനം, ദ്യോവിങ്കലുള്ളതെന്നും. ഇതു്=സരയൂനദി. സേവിക്ക=ആരാധിക്ക, കുടിക്ക എന്നും. മാലിന്യം=അഴുക്കു്, കല്മഷം എന്നും. മഹിതം=ശോഭനം. പ്രസാദം=നൈർമ്മല്യം. മഹാത്മാക്കൾ=ഓജസ്വികൾ (വലിപ്പമുള്ളവർ) നിഷേവ്യർ=നല്ലവണ്ണം സേവിക്കപ്പെടേണ്ടവർ.

ശ്ലോകം—൮൫. പ്രജാധിപൻ=പ്രജാപതി. സുജാത=ശോഭനേ. അജക്ഷ്മാവല്ലഭൻ=അജനെന്ന പേരാ (രഘുവിന്റെ പുത്രനാ) യക്ഷ്മാവല്ലഭൻ=(രാജാവു്.) പങ്ക്തിരഥാഭിധാനം=പങ്ക്തിരഥനെന്നുള്ള അഭിധാനം=(നാമധേയം). ഭജിക്ക=സ്വീകരിക്ക.

ശ്ലോകം—൮൬. മനുസ്മൃതി=മനുവിന്റെ സ്മൃതി. (നീതിശാസ്ത്രം) അനുസ്മരിക്ക=ആവർത്തിച്ചു ചിന്തിക്ക. ആസമന്താൽ=എല്ലാടവും.

ശ്ലോകം—൮൭. ഈതികൾ=ഈതിബാധകൾ. (കരിവണ്ടുഴകിളിച്ചെത്തമെലി ചാഴി ശലഭങ്ങളും അയൽരാജാക്കളീവണ്ണമീതിബാധകളാറുപോൽ) ചൌര്യപ്രവൃത്തി=മോഷണത്തൊഴിൽ. കൈക്കോണം=കൈക്കൂലി. കോഴ=ദല്ലാൽ.

ശ്ലോകം—൮൯. ഉദാരസാരം=ഏററവും മഹത്വമുള്ളതു്. സ്വശക്തിത്രയം=തന്റെ മൂന്നുശക്തി. (പ്രഭാവശക്തി, ഉത്സാഹശക്തി, മന്ത്രശക്തി)

ശ്ലോകം—൯൦. വല്ലായ്മ=മനഃപീഡ. തന്ത്രജ്ഞൻ=രാജ്യഭരണസമ്പ്രദായത്തെ അറിഞ്ഞവൻ, (ശാസ്ത്രസിദ്ധാന്തമറിഞ്ഞവൻ എന്നും)

ശ്ലോകം—൯൧. ദശരഥമഹാരാജാവിന്റെ എട്ടു മന്ത്രിമാർ:—ജയന്തൻ, ധൃഷ്ടി, വിജയൻ, സിദ്ധാർത്ഥൻ, അർത്ഥസാധകൻ, അശോകൻ, മന്ത്രപാലൻ, സുമന്ത്രൻ. സാഷ്ടാംഗപാതം=എട്ടു അവയവങ്ങളും പതിയത്തക്കവണ്ണം. (നെററി, രണ്ടുമുല, രണ്ടുകാൽമുട്ടു്, രണ്ടുപാദം, കരാഞ്ജലി,)

ശ്ലോകം—൯൨. പരിഗ്രഹിക്ക=കൈക്കൊള്ളുക. അംഗേ-

ശാരൻ=അംഗരാജ്യത്തിലെ (രോമപാദൻ) രാജാവു്, വൈഭണ്ഡകൻ=ഋശ്യശൃങ്ഗൻ.

ശ്ലോകം—൧൭. വചിക്ക=പറക. ഇതു്=യാഗകൎമ്മം. വരിക്ക=അപേക്ഷിക്ക. വരിഷ്ഠം=ഏററവും ശ്രേഷ്ഠം. നന്ദനകാമയാഗം=പുത്രൻവേണമെന്നുള്ള ആഗ്രഹത്തോടുകൂടിയ യാഗം.

ശ്ലോകം—൧൮. സത്രം=യാഗം. ഉപേതമോദം=സന്തോഷത്തോടുകൂടി.

ശ്ലോകം—൧൯. സശോകൻ=ശോക(ദുഃഖ)ത്തോടു കൂടിയവൻ. വിശങ്കം=ശങ്കയില്ലാതെ.

ശ്ലോകം—൧൱. പേരിടുനത്തകൃത്യം=നാമധേയത്തിനനുസരണമായ പ്രവൃത്തി, (സഹകരണം). സഹകാരസങ്ഘം=തേന്മാവിൻകൂട്ടം.

ശ്ലോകം—൨൦. മഖം=യാഗം. അംബാസഖൻ=ഗൌരീപതി. പ്രകാണ്ഡം=വൃക്ഷത്തിന്റെ കൊമ്പുകൾ. കൎണ്ണികാരം=കൊന്ന. സുതരാം=ഏററവും.

ശ്ലോകം—൨൧. മാനം=കീൎത്തി. ശ്രേണി=ശ്രേഷ്ഠി. സ്തബകം=തുണ്. ചാമ്പേയം=ചമ്പകം.

ശ്ലോകം—൨൨. ദിക്ശോഭവന്ദിപ്രകരം=വണ്ടുകളാകുന്ന സ്തുതിപാഠകന്മാരുടെ കൂട്ടം. മരന്ദം=തേൻ. മല്ലികാ...=മല്ലയാകുന്ന കുടം.

ശ്ലോകം—൨൩. കുംഭോത്ഭവൻ=അഗസ്ത്യൻ. ഡിംഭാനിലൻ ചെറിയകാററു. (വെള്ളം അഗസ്ത്യന്റെ സാന്നിദ്ധ്യം കൊണ്ടു് ശുദ്ധമാകുമെന്നു് പുരാണപ്രസിദ്ധം).....ഉദയേച മുനേരഗസ്ത്യനാമ്നഃ കുസുമായോഗമലപ്രദൂഷിതാനി ഹൃദയാനിസതാമിവസ്വഭാവാൽ പുനരംബൂനിഭവന്തി നിൎമ്മലാനി, (വരാഹസംഹിതാ)

ശ്ലോകം—൨൪. കളകണ്ഠകണ്ഠം=കുയിൽക്കണ്ഠം.

ശ്ലോകം—൨൫. പുത്രീയസത്രം=പുത്രകാമേഷ്ടി. ശാന്താപതി=ശാന്തയുടെ പതി. ശാന്ത=ശാന്തയെന്നപേരുള്ള രാജകന്യക. പതി=ഭൎത്താവു. (ഋശ്യശൃംഗൻ)

ശ്ലോകം—൨൬. പാകാരി=ദേവേന്ദ്രൻ. നിലിമ്പലോകം=സുരജനം. ഭൂകാമുകൻ=ഭൂമിയുടെ ഭൎത്താവു്, (ദശരഥൻ)

ശ്ലോകം—൨൭. സൎവ്വംസഹാ=സൎവ്വത്തെയും സഹിക്കുന്നവൾ, (ഭൂമി) നിവേദഭാരം=വ്യസനഭാരം.

ശ്ലോകം—൩൫. പുലസ്ത്യപൌത്രാദിമദ്ദുഷ്ടരക്ഷോബലം=പുലസ്ത്യപൌത്രനാ (രാവണനാ)ദിയായുള്ള ദുഷ്ടരക്ഷസ്സുകളുടെ ബലം=പരാക്രമം (സൈന്യം) വിലേശയശ്രേഷ്ഠൻ=വിലേശയന്മാ ര (സൎപ്പങ്ങളു)ടെ ശ്രേഷ്ഠൻ (അനന്തൻ) വലാടപുണ്ഡ്രം=നെററിപ്പൊട്ട്.

ശ്ലോകം—൩൬. കൎമ്മങ്ങൾ=യാഗാദിസൽകൎമ്മങ്ങൾ. ധൎമ്മങ്ങൾ=അഹിംസ,സത്യം,മുതലായവ. ശൎമ്മംവിനാ=സുഖമില്ലാതെ. ദിക്കരിവീരർ=ഐരാവതം, പുണ്ഡരീകൻ, മുതലായിരിക്കുന്നഅഷ്ടദിഗ്ഗജങ്ങൾ.

ശ്ലോകം—൩൭. ദുർവിപാകം=ദുരാപത്ത്.

ശ്ലോകം—൩൮. ബഹുവ്രീഹിത=ബഹുവ്രീഹിയാവു എന്നുള്ള അവസ്ഥ. ബഹുവ്രീഹി=അനവധിധാന്യങ്ങളുള്ളവൾ. ബഹുവ്രീഹിസമാസമെന്നും. മുഷിവു്=രസക്ഷയം......ബഹുവ്രീഹിയാവു, എന്നുള്ള അവസ്ഥ എന്നെവേർപെട്ടിട്ടുഷഷ്ഠീതൽപുരുഷസമാസമായ "ദാനവവൈരി" എന്നുള്ള പദത്തെ ബഹുവ്രീഹി സമാസമാക്കിത്തീൎക്കുന്നു. ഭൂമിയിൽ ധാന്യങ്ങൾ നന്നാം വിളയാതെ ... നിരിക്കുന്നുവെന്നും, ദാനവന്മാരാകുന്ന ശത്രുക്കൾനിമിത്തം ദേവകൾ പീഡിക്കുന്നുവെന്നും താല്പൎയ്യം.

ശ്ലോകം—൩൯. ആവിധിക്ക്=രാവണാദികൾക്ക് നൽകപ്പെട്ടിട്ടുള്ള വരത്തിന്ന്. അവൎക്ക്=രാവണാദികൾക്ക്. അന്നു്=വരംകൊടുത്തസമയത്തു്.

ശ്ലോകം—൪൦. നീലാമണാളൻ=നില(ഭൂമി)യുടെ ഭൎത്താവു (മഹാവിഷ്ണു.)

ശ്ലോകം—൪൧. ബാലാൎക്കകോടിപ്രഭം=കോടിബാലസൂൎയ്യന്മാരുടെ ശോഭയുള്ളതു്. കിരീടജ്വാലാകലാപം=കിരീടത്തിന്റെ ജ്വാലയുടെ കൂട്ടം. ജ്വാല=പ്രകാശം. കോലുക=വഹിക്കുക.

ശ്ലോകം—൪൨. മാല്യഗന്ധം=മാലയുടെ വാസന. പേറി=വഹിച്ചു. ഊൎമ്മി=തിരമാല......ഊൎമ്മികളാൽ തടഞ്ഞും മാല്യഗന്ധത്തെ വഹിച്ചും, വരികയാൽ കാററു് ശൈത്യസൌരഭ്യമാന്ദ്യങ്ങളോടു കൂടിയതെന്നു് ഭാവം.

ശ്ലോകം—൪൩. സഹസ്രപത്രോദ്ഭവൻ=സഹസ്രപത്രങ്ങൾ (താമരയിൽ)നിന്നു് ഉത്ഭവിച്ചവൻ (ബ്രഹ്മാവു്.) മഹാസമാജം=വലിയസങ്ഘം. പുരഭക്തിപൂൎവ്വം=ഏററവും ഭക്തിയോടുകൂടെ. അദൃശ്യൻ=കാണപ്പെടാത്തവൻ. മഹാപുമാൻ=പുരുഷോ-

ത്മമൻ (പരമാത്മാവു എന്നു് താല്പൎയ്യം).

ശ്ലോകം......൪൯. പയഃപയോധി=പാലാഴി. ഉന്നിദ്രധാവള്യം=അധികമായ വെണ്മ. കടാക്ഷിച്ചു=കടക്കണ്ണുകൊണ്ടുനോക്കി. ഏറ്റുവാം=മേൽപറയാൻ പോകുന്നതുപോലെ.

ശ്ലോകം......൫൦. ഹേഹേവിധെ!=അല്ലയോബ്രഹ്മാവെ: വിണ്ണവർനാഥൻ=ദേവേന്ദ്രൻ· യുഷ്മൽഗേഹെ=നിങ്ങളുടെഗൃഹത്തിൽ···ആപത്തിങ്കൽ മാത്രമേ സേവിക്കയൊള്ളൂ എന്നു് വ്യംഗ്യാൎത്ഥം.

ശ്ലോകം......൫൧. പ്രമോദിക്ക=ആഹ്ലാദിക്ക നിലിമ്പലോകം. ദേവകൾ. സ്മേരാസ്യൻ=സ്മേരമായിരിക്കുന്ന ആസ്യത്തോടുകൂടിയവൻ. സ്മേരം=പുഞ്ചിരിയോടുകൂടിയതു്. ആസ്യം=മുഖം.... അന്തൎഗ്ഗതത്തെവ്യക്തമാക്കാതെയും, ആനനത്താൽ മുകുളിതമായും, കൺപോളകളേയും പുരികങ്ങളേയും, സ്ഫുരിപ്പിച്ചും ഇരിക്കുന്നതു്. (ശ്ലോകം) അപരിച്ഛിന്നവിഷയംമന്ദമന്ദമ്മരമീലിതം സ്ഫുരൽഭ്രൂവക്ഷ്മതാരം യൽതൽസ്മേരമിതികഥ്യതെ.

ശ്ലോകം......൫൨. മങ്ഗല്യസിദ്ധി=മങ്ഗല്യങ്ങ (നന്മക) ളുടെ സിദ്ധി. സിദ്ധിക്കു് ലാഭത്തിന്നു്. ഇങ്ങു്=ഇവിടെ......മഹാന്മാരുടെ മാഹാത്മ്യംകൊണ്ടു് ദൂരെയിരിക്കുന്ന ആശ്രിതന്മാരുംആപത്തനുഭവിക്കയില്ലെന്നൎത്ഥം.

ശ്ലോകം......൫൩. ...സ്യം=പരസരശീലം. പിശുനർ=ദുർജ്ജനങ്ങൾ. അമൃതം=സ്വൎഗ്ഗം (മോക്ഷം)......നല്ലആളുകൾദുർബ്ബുദ്ധികൾക്കും ഉപകാരികളായിരിക്കുമെന്നു് താല്പൎയ്യം.

ശ്ലോകം ......൫൪. പ്രകൃഷ്ടൻ=വളരെഉല്കൃഷ്ടത്തോടുകൂടിയവൻ. നികൃഷ്ടം=നിന്ദ്യം. മൃഗസ്വരൂപം=നരസിംഹാകൃതിയെന്നുതാല്പൎയ്യം. പ്രകാമദൈന്യം=ദരിദ്രസ്വഭാവം.

ശ്ലോകം......൫൫. ഉൽക്കണ്ഠിതൻ=ഉല്ക്കണ്ഠയോടു കൂടിയവൻ. ഉല്ക്കണ്ഠ=അതിമോഹം...കിട്ടാത്തവസ്തുവിൽ അതിയായ ആശയും തന്നിമിത്തംമനസ്സിനുഏററവുംവ്യാകുലതയും,ശരീരത്തിനു് അസ്വാസ്ഥ്യവും, ചേൎന്നഅവസ്ഥ. (ശ്ലോകം) അലബ്ധവിഷയെ രാഗാവേദനാ മഹനീതയാ സംശോഷണീതുഗാത്രാണാം താമുല്ക്കണ്ഠാം വിദൂർബുധാഃ. നിഷ്കണ്ടകൻ=ഏററവും ദുഷ്ടൻ. ശത്രുവില്ലാത്തവനെന്നും.

ശ്ലോകം——൫൬. ആചാരവിദ്വേഷികൾ=ആചാരങ്ങളെ(വൎണ്ണാശ്രമാചാരങ്ങളെ) ദ്വേഷിക്കുന്നവർ. ആചാൎയ്യൻ=ഉപദേഷ്ടാവു്. നിശാചരേന്ദ്രൻ=രാക്ഷസശ്രേഷ്ഠൻ. (രാവണൻ) ഭൂചക്രവാളം=ഭൂമണ്ഡലം. നീചപ്രവൃത്തി=നിന്ദ്യമായവ്യാപാരം.ഇതു്=ഒരുക-

ലിയുഗമെന്നുംകൂടി ഗ്രന്ഥകാരന്റെവിവക്ഷ=അൎത്ഥാന്തരന്യാസം.

ശ്ലോകം.......൰൧. ആയോധനം=യുദ്ധം. ദശാസ്യൻ=രാവണൻ. ആയാസം=തളൎച്ച. ആശ്രയഹീനന്മാർ=ആശ്രയംഇല്ലാത്തവർ. ആശ്രയം=രക്ഷിതാവു്. ഭവനം എന്നും. പായുംപരന്മാർ=പായുന്ന (പേടിച്ചോടുന്ന) പരന്മാർ. (ശത്രുക്കൾ) ശരണം=രക്ഷിതാവിനെ. പാൎപ്പിടം എന്നും......രാവണനോടുയുദ്ധത്തിന്നു് എതിൎക്കുന്നശത്രുക്കളെ സൎവ്വദാപും അടക്കി കൊല്ലാതെ വിടുകയില്ലെന്നും, കാലദണ്ഡിന്റെ മഹത്വംകൊണ്ടു് രാവണനെക്കുറിച്ചു് ഭയം അധികം ഇല്ലാത്തസ്ഥലം യമരാജധാനിമാത്രമെ,-ഉള്ളൂഎന്നും താല്പൎയ്യം.

ശ്ലോകം.......൰൨. ആത്തരോഷം=കോപത്തോടുകൂടുംവണ്ണം. ഇന്ദ്രൻ=ദേവേന്ദ്രൻ. ഉപേന്ദ്രൻ=വിഷ്ണു......(വജ്രായുധത്തെ ചുട്ടുതകൎച്ച, എന്നുള്ളതുകൊണ്ടു) ഇന്ദ്രൻ ആദ്യം രാവണനെ ജയിക്കയും, (പെരുത്ത കണ്ണീരിൽ, എന്നുള്ള ആധാരികകൊണ്ടു്) ഒട്ടവിൽതോററു് സഹസ്രാക്ഷങ്ങളിൽനിന്നും ധാരാളം ചൂടുള്ളകണ്ണുനീർ പൊഴിക്കയും ചെയ്തു എന്നും (ഉപേന്ദ്ര! എന്നുള്ള സംബോധികകൊണ്ടു്) ജ്യേഷ്ഠാപമാനം അനുജനാൽ ക്ഷണനേരംപോലും ക്ഷന്തവ്യമല്ലെന്നും ഭാവ... ...ള്ള സന്ധികൊണ്ടു് ശ്ലോകത്തിന്റെ വൃത്തത്തെക്കൂടി... ...ക്കുന്നു.

ശ്ലോകം—൰൩. ലംകേശപുത്രൻ=ലംകേശ (രാവണ)-ന്റെമകൻ, (മേഘനാദൻ) ഇന്ദ്രനെജയിച്ചതിൽപിന്നെ "ഇന്ദ്രജിത്തു്" എന്നുംപേരുണ്ടു്. ആതംകം=ദുഃഖം. വലാന്തകൻ=വലനെന്ന അസുരന്റെ അന്തകനായുള്ളവൻ (ദേവേന്ദ്രൻ) സംക്രന്ദനത്വം=സംക്രന്ദനനാവുഎന്നുള്ള അവസ്ഥ. (നിലവിളിക്കുന്നവൻ) സംപ്രാപ്തമായൊള്ളു=ലഭിച്ചോള്ളു .....ക്രദി ആഹ്വാനെ രോദനേചഇതി ധാത്വൎത്ഥം.

ശ്ലോകം.......൰൪. അന്നം=ചോറു്, കുഴമ്പ്=കൂട്ടുകകറി. ആമിഷം=ഇറച്ചി. പചിക്ക=പാകംചെയ്ക. മടയ്ക്കുക=പ്രതിഫലം. കൂടാതെ മുഷിഞ്ഞുവേലചെയ്ക.

ശ്ലോകം.......൰൫. നാകിലോകം=ദേവസ്ത്രീജനം. ചട്ടം=കല്പന

ശ്ലോകം.......൰൬. സുമങ്ങൾ=പുഷ്പങ്ങൾ. മന്ദാനിലൻ=മന്ദവായു, (ഇളംകാററു്). . . . ദുൎജ്ജനങ്ങളുടെസേവ വൈഷമ്യമുള്ളതാണെന്നു ഭാവം.

ശ്ലോകം.......൰൭. ആശുഗൻ=വായു. (വേഗത്തിൽ ഗമിക്കു-

നവനെന്നും):——സമയംതെററിയാൽ ശിക്ഷയുണ്ടെന്നു താല്പൎയ്യം.

ശ്ലോകം——൩൪. അഭ=ശോഭ. സൂൎയ്യേന്ദുഗോളങ്ങൾ=സൂൎയ്യ-ചന്ദ്രന്മാരുടെ ഗോളങ്ങൾ. കലാശം=അവസാനം.

ശ്ലോകം——൩൯. വാഗൈഭവം=വാക്സാമൎത്ഥ്യം. പങ്ക്തിമുഖാഗ്നി=പങ്ക്തിമുഖൻ എന്നുള്ള അഗ്നി. പങ്ക്തിമുഖൻ=പത്തുമുഖമുള്ളവൻ.

ശ്ലോകം——൪൦. വക്തവ്യം=പറയേണ്ടതു്. കൎത്തവ്യം=ചെയ്യേണ്ടതു്.

ശ്ലോകം——൪൫. കാരുണ്യഗുണാംബുരാശി = കരുണയാകുന്ന ഗുണത്തിന്ന് അംബുരാശി (ഇരിപ്പിടം).

ശ്ലോകം——൪൮. മുരാന്തകൻ=മഹാവിഷ്ണു. ദീനജനാനുകമ്പി=ദീനന്മാരായിരിക്കുന്ന ജനങ്ങളിൽ കൃപയുള്ളവൻ. കുറഞ്ഞൊന്നു്=അല്പമായിട്ടു ...... മഹാനുഭാവന്മാർ മിതഭാഷികളെന്നു ഭാവം.

ശ്ലോകം——൫൧. പങ്ക്തിരഥക്ഷിതിക്ഷിത്തനൂജൻ=പങ്ക്തിരഥൻ (ദശരഥൻ) എന്നുള്ള ക്ഷിതിക്ഷിത്തി (രാജാവി)ന്റെ തനൂജൻ (പുത്രൻ). കൌണപർ=രാക്ഷസന്മാർ (ശവംതിന്നികൾ). കനിഷ്ഠർ=അനുജന്മാർ.

ശ്ലോകം——൫൭. ദേവകദംബം=ദേവസമൂഹം.

ശ്ലോകം——൫൯. പീതാംബരൻ=മഞ്ഞപ്പട്ടുടുത്തവൻ (മഹാവിഷ്ണു). നിജം=തങ്ങളിടേതു്. നിവാസം=വാസസ്ഥലം.

ശ്ലോകം——൬൦. വിരിഞ്ചി=ബ്രഹ്മാവു്. ദേവോല്ക്കരം=ദേവസമൂഹം. ഉദിക്ക=ഉണ്ടാകുക.

ശ്ലോകം——൬൪. ഒത്താശ=സഹായം, (ഒത്ത+ആശ).

ശ്ലോകം——൬൯. നാകേശൻ=നാകത്തിന്ന് (സ്വൎഗ്ഗത്തിന്ന്) ഈശൻ (നാഥൻ)=ദേവേന്ദ്രൻ. സുരസംഹതി=ദേവസമൂഹം.

ശ്ലോകം——൭൦. ജഗൽപ്രാണൻ=ജഗത്തുകൾക്കു് (ലോകങ്ങൾക്കു്) പ്രാണൻ (വായു) ശിഷ്ടന്മാർ=ഉത്തമന്മാർ. പ്രതിദിനം=ദിവസംതോറും......ഊക്കേറുന്ന എന്നുള്ള വിശേഷണം കൊണ്ടു് എതിൎത്തു യുദ്ധം ചെയ്താൽ, ശത്രുവിന്റെ പകുതി കയ്യുക്കു്, ബാലിക്കുണ്ടാകുമെന്നും, യോഗ്യന്മാൎക്കു് രത്നമായ, എന്നുള്ളതുകൊണ്ടു് ആദിത്യശിഷ്യനായ ഹനുമാൻ ശാസ്ത്രങ്ങളിൽ നിപുണനെന്നും, ജഗൽപ്രാണനെന്നുള്ള പദംകൊണ്ടു്, രാവണാൎദ്ദിതയായിട്ടു്, ആ-

ത് മനാശത്തിന് തയ്യാറായ സീതയെ ആശ്വസിപ്പിക്കത്തക്കവ-
നെന്നും, ഭാവം. (൧൩-ാം സൎഗ്ഗം ൯൯-ാം ശ്ലോകം നോക്കുക.)

രാമചന്ദ്രവിലാസം.

രണ്ടാം സൎഗ്ഗം നോട്ട്.

ശ്ലോകം......൧. സത്തമൻ=ഏററവും ഉത്തമൻ. പുത്രകാമ-
യജ്ഞാന്തരം=പുത്രകാമം(പുത്രകാമേഷ്ടി) എന്നുള്ള യജ്ഞ (യാഗ)
ത്തിൻെറ അവസാനം. യാജകകൃതഫലം=യാജകന്മാരുടെ (യാ-
ഗംകഴിക്കുന്നവരുടെ) സന്തോഷം.

ശ്ലോകം......൨. അച്യുതാംശം=അച്യുതൻെറ അംശം. അ-
തിമാത്രദുൎഭരം=ഏററവും ദുൎഭരമായുള്ളത്.

ശ്ലോകം......൩. തനയാൎത്ഥി=തനയന്മാ(പുത്രന്മാ)രെ അ-
ൎത്ഥിക്കുന്നവൻ.

ശ്ലോകം......൪. മന്ഥനം=മഥനം. അമരപാലൻ=ദേവേ-
ന്ദ്രൻ.

ശ്ലോകം......൫. രാജവൎയ്യസുതൻ=രാജശ്രേഷ്ഠൻെറ പുത്രൻ.
പ്രപഞ്ചജനകൻ=പ്രപഞ്ചത്തിൻെറ (ലോകത്തിൻെറ)പിതാവ്.

ശ്ലോകം......൬. ഇളംപ്രഭ=കാലത്തെവെയിൽ. നഭസ്സ്=ആ-
കാശം. കതിരവൻ=സൂൎയ്യൻ.

ശ്ലോകം......൭. തുങ്ഗമ്പുധി=വലിയമ്പുധി. തിരളം=പുഷ്ടി-
പ്പെടുക. മാഗധി=സുമിത്ര.

ശ്ലോകം......൮. സപത്നിമാർ=കൂട്ടഭാൎയ്യമാർ. അവൾ=സുമി-
ത്ര. മത്തദന്തി=മദിച്ച ആന. ഗണ്ഡഭിത്തിയുഗളം=ഗണ്ഡഭിത്തി-
കളുടെ (കവിൾത്തടങ്ങളുടെ) യുഗളം (രണ്ട്.)

ശ്ലോകം......൧൦. സൽപ്രജാൎത്ഥം=നല്ലപ്രജക (സന്താനങ്ങ)-
ൾക്കുവേണ്ടി. (നാട്ടുകാൎക്കുഗുണത്തിനുവേണ്ടിഎന്നും) അമരാംശഭൃ-
തം=അമരാംശം(ദേവാംശം)കൊണ്ടുണ്ടായത്. (വിഷ്ണുവിൻെറഅം-
ശമെന്നുതാല്പൎയ്യം.) ചാരുനീരം=ചാരുവായിരിക്കുന്ന(മനോഭിരാമ-
മായിരിക്കുന്ന)നീരിനെ(വെള്ളത്തെ) അമൃതാഖ്യ=അമൃത്എന്നുള്ള-
പേര്. സൌരനാഡികൾ=സൂൎയ്യൻെറ കതിരുകൾ......അമൃ-

ത് എന്നുള്ള സൂര്യന്റെ കതിരുകൾ വെള്ളത്തെധരിക്കുന്നതു-പോലെ അവർ ഗർഭം ധരിച്ചു എന്നു താല്പര്യം. സൂര്യരശ്മികളിൽ മുന്നൂറെണ്ണം ജലാംശത്തെ ധരിക്കുന്നവയാണെന്ന് ഐതിഹ്യമുണ്ട്.

ശ്ലോകം——൪൪. രാജമഹിഷി=രാജാവിന്റെ ഭാര്യ. പാകം=അഴക്.

ശ്ലോകം——൪൫. വിളറി=വെളുത്തു. ഓംലുക=കതിരുവരിക. പൊതി=കുടം. ശാലി=നെല്ല്.

ശ്ലോകം——൪൬. അച്യുതൻകല=അച്യുതന്റെകല. ഉച്ഛ്രിക്ക=പ്രസരിക്ക. കളായകാന്തി=കളായത്തിന്റെ (കായാമ്പൂവിന്റെ) കാന്തി (ശോഭ)

ശ്ലോകം——൪൭. താഴ്ക=കുറയുക. തരളായതാക്ഷിമാർ=തരളമായും (ഇളകിയതായും) ആയത(നീണ്ടതു്)മായുംഇരിക്കുന്ന അക്ഷി (കണ്ണ)കളോടുകൂടിയവർ. ഇതരസാധനങ്ങൾ=മററുപദാർത്ഥങ്ങൾ.

ശ്ലോകം——൪൮. കുമ്പ=വയറു. നതാംഗിമാർ=സുന്ദരിമാർ. അടനം=സഞ്ചാരം.

ശ്ലോകം——൪൯. ഗ്ലാനി=വാട്ടം

ശ്ലോകം——൪൧൦. തമാലനിറം=പച്ചനിറം. ചിത്തവൃത്തി=മനസ്സിന്റെ വ്യാപാരം,

ശ്ലോകം——൫൪. മുകിൽ=മേഘം.

ശ്ലോകം——൫൫ നാകലോകനദി=നാകലോകത്തിങ്കൽ ഉള്ള നദി (ആകാശഗംഗ) ആഗമാർത്ഥം=ആഗമത്തിന്റെ(ശാസ്ത്രത്തിന്റെ) അർത്ഥം. ബ്രഹ്മചാരികൾ=സർവസംഗപരിത്യാഗികൾ. ഏഴുപേർ=(സപ്തർഷികൾ) സപദി=അപ്പോൾ.

ശ്ലോകം——൫൬. മൊഴിഞ്ഞു=പറഞ്ഞു.

ശ്ലോകം——൫൭. ശർമ്മപൂർത്തി=ഏററവുംസുഖം.

ശ്ലോകം——൫൮. ചാന്ദ്രമാസം=ചന്ദ്രന്റെ ഗതികൊണ്ടു വരുന്ന മാസം. നവകം=ഒൻപതു്. കൈടഭാരി=കൈടഭന്റെഅരി (മഹാവിഷ്ണു) ഇനി ആറു ശ്ലോകംകൊണ്ടു രാമാവതാരസമയത്തുള്ള അവസ്ഥകളെ പറയുന്നു.

ശ്ലോകം——൫൯. തുങ്ഗരാശി=ജ്യോതിശ്ശാസ്ത്രപ്രകാരം ഗ്രഹങ്ങൾക്കു പറയപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഉച്ചസ്ഥാനം. ഖേചരം=ഗ്രഹം. ഭംഗം=ഭാര്യമൂലമുള്ള കഷ്ടത. ഏഴിൽ=ഏഴാമെടത്തു്, മംഗലൻ=

ചൊവ്വ. അംഗഭം=ജന്മലഗ്നം. അമൃതാംശു=ചന്ദ്രൻ. അംഗിരസ്സ്=വ്യാഴം. യോഗം=കേസരിയോഗം.

ശ്ലോകം —൨൯. കർമ്മശക്തി=കർമ്മങ്ങൾക്ക് (പ്രവൃത്തികൾക്ക്) ശക്തി. കർമ്മസാക്ഷി=ആദിത്യൻ. കർമ്മഭാവം=പത്താമെടം. ഭൂപസൽക്കർമ്മവൈഭവം=ഭൂപ (ദശരഥ)ന്റെ സൽക്കർമ്മങ്ങളുടെ (യാഗാദികളുടെ) മാഹാത്മ്യം.

ശ്ലോകം—൩൯. സൂര്യവാരം=ഞായറാഴ്ച. അദിതിക്കമുഖ്യമാംതാരം=പുണർതം, ഒരം നക്ഷത്രത്തിന്ന് ദേവത അദിതിയാകുന്നു. ഭൂമിഭൃന്മഹിഷിമാർ=ഭൂഭൃത്തി (രാജാവി)ന്റെ മഹിഷിമാർ (പട്ടമഹിഷിമാർ) .മൂത്തവൾ=മുമ്പെയുള്ളവൾ (കൌസല്യ), അമന്ദസ്യം =പ്രസവവേദന.

ശ്ലോകം......൩൦. കൊണ്ടു്=വഹിച്ചിട്ടു്. സമാനൻ=മാനത്തോടുകൂടിയവൻ. (സമാനൻ എന്നു പേരോടു കൂടിയവനെന്നും) അലഞ്ഞു=ചുററിത്തിരിഞ്ഞു. സൂതികാമന്ദിരം=ഈററില്ലം......സമാനവായുവിന്റെ ശക്തിയാൽ പ്രസവിക്കുന്നു എന്നു താല്പര്യം.

ശ്ലോകം......൩൧. കമലേഷ്ടകാമുകൻ=കമലങ്ങൾക്കിഷ്ടനായിരിക്കുന്ന, കാമുകൻ; (സൂര്യൻ). ഒളി=ശോഭ. വംശവത്സലത=വംശത്തെക്കുറിച്ചുള്ള വാത്സല്യം.

ശ്ലോകം......൩൨. കബന്ധം=വെള്ളം, (തലയില്ലാത്തതായ ഒരു വക പ്രേതം.)

ശ്ലോകം——൩൩. രാവിൽ=രാത്രിയിൽ. ഓഷധ=ഔഷധവല്ലി. തമസ്സ്=ഇരുട്ടു് (തമോഗുണമെന്നും.)

ശ്ലോകം......൩൪. നിലിമ്പവേണി=ഗംഗ. സൈകതം=മണൽത്തിട്ട.

ശ്ലോകം......൩൫. ഭുവനൈകഭവ്യം=ഭുവനങ്ങളിൽ (ലോകത്തിൽ) വച്ചു ഏററവും മംഗലമായുള്ളതു.

ശ്ലോകം......൩൬. ലക്ഷ്മി=ഐശ്വര്യം.

ശ്ലോകം......൩൭. അരിഘ്നൻ=ശത്രുഘ്നൻ. ആത്മജാതർ=പുത്രന്മാർ.

ശ്ലോകം......൩൮. ദ്യോവു്=സ്വർഗ്ഗം. മങ്ങൽ=വാട്ടം. വ്യഥ=വ്യസനം. മംഗളം=സുഖം.

ശ്ലോകം......൪൦. കണവർ=ദിക്പാലന്മാർ. കുമയ്ക്കു=ദണ്ഡിപ്പിക്ക. അജൻ=മഹാവിഷ്ണു.

ശ്ലോകം......൪൧. മകുടം=കിരീടം. കൈതവം=വ്യാജം. യാ-

തുധാനകുലലക്ഷ്മി=യാതുധാനന്മാരുടെ (രാക്ഷസന്മാരുടെ) കുലല-
ക്ഷ്മി (വംശലക്ഷ്മി)

ശ്ലോകം —൧൨. തൂൎയ്യഘോഷം=തമുക്ക്. നാന്ദി=ആദ്യ-
ത്തെമംഗളാചാരണം.

ശ്ലോകം —൧൩. ജാതകൎമ്മമുഖം=ജാതകൎമ്മം മുതലായതു്.
ആദരം ശ്രദ്ധ. മുത്തു്=സന്തോഷം (ചുംബനം) ധാത്രിമാർ=വള-
ൎത്തമ്മമാർ.

ശ്ലോകം —൧൪. വാരിജോത്ഭവസുതൻ=ബ്രഹ്മാവിന്റെ പു-
ത്രൻ. വേദ്യവിദ്യകൾ=അറിയാനുള്ള വിദ്യകൾ.

ശ്ലോകം —൧൫. സൌഷ്ഠവം=സാരം. ഹവിസ്സ്=ഹോമദ്ര-
വ്യം. സഹജം=സ്വതേയുള്ളതു്.

ശ്ലോകം —൧൬. രഘുവിൻകുലം=രഘുരാജാവിന്റെ വം-
ശം. നന്ദനെ=ദേവേന്ദ്രന്റെ ഉദ്യാനത്തിങ്കൽ.

ശ്ലോകം —൧൭. സാഹചൎയ്യം=കൂട്ടുകെട്ടു്. അപ്പമായി=പ്രാ-
പിച്ചു.

ശ്ലോകം —൧൮. ശുചൌ=ഗ്രീഷ്മകാലത്തുങ്കൽ.

ശ്ലോകം —൨൦. നാലുവൎഗ്ഗം=ധൎമ്മം, അൎത്ഥം, കാമം, മോ-
ക്ഷം.

ശ്ലോകം —൨൧. ആത്മശുദ്ധി=ശരീരശുദ്ധി. ആത്മകൃ-
ത്യം=തങ്ങളുടെ അനുഷ്ഠാനങ്ങൾ.

ശ്ലോകം —൨൨. പ്രാതസ്സന്ധ്യവേള=പകലിന്റെ ആദ്യത്തെ
ആറുനാഴിക. അന്യബന്ധുജനസമേതർ=മററുള്ള ബന്ധുജന-
ങ്ങളോടു കൂടിയവർ.

ശ്ലോകം —൨൩. വയസ്യർ സമപ്രായക്കാർ.

ശ്ലോകം —൨൪. പ്രശ്രയം വണക്കം. സുഗുണാനുരൂപം=
നല്ല ഗുണങ്ങൾക്കു് (നല്ലചരടുകൾക്കു) തുല്യമായുള്ളതു് (മുത്തുമ-
ണി). അതിതരാം=ഏററവും.

ശ്ലോകം —൨൫. പലാശനിര=രാക്ഷസക്കൂട്ടം, (പ്ളാശിൻ
കൂട്ടം). സമിത്തു്=ചമത. യുദ്ധാദ്ധ്വരം=യുദ്ധമാകുന്ന അദ്ധ്വരം,
(യാഗം). അഗ്നിത്രയം=മൂന്നു് അഗ്നികൾ:—ദക്ഷിണാഗ്നി, ഗാൎഹ-
പത്യാഗ്നി, ആഹവനീയാഗ്നി. ചിദഗ്നി=ചിത്താകുന്ന (പരബ്ര-
ഹ്മമാകുന്ന) അഗ്നി. കോസലമഹാരണി=കോസലമാകുന്ന മഹാ-
രണി, (യാഗാഗ്നി കടഞ്ഞെടുക്കുന്നതിനുള്ള സാധനം).

ശ്ലോകം —൨൬. നിശാചരപ്രകരമനോരഥാഗ്നി=രാക്ഷസ

ന്മാരുടെ അഗ്രഗമാകുന്ന ദീപം. ദിശാംമുഖം-ദിക്കുകളുടെ മുഖം. കുശാസനം=കുവിന്റെ (ഭൂമിയുടെ) ശാസനം (രക്ഷ) കുശകൊണ്ടുള്ള ആസനമെന്നും,

ശ്ലോകം—൭൭. തണ്ടു്=അഹംകാരം. ചതുരുപായം-നാലുപായങ്ങൾ:—സാമം, ദാനം, ഭേദം, ദണ്ഡം. നീതി=ന്യായം

രണ്ടാം സർഗ്ഗം സമാപ്തം.

മൂന്നാം സർഗ്ഗം.

ശ്ലോകം—൧. പ്രശമിതഹൃദയാർത്തി=പ്രശമിതമാ (അടങ്ങി) യിരിക്കുന്നഹൃദയത്തുങ്കലെ (മനസ്സിലെ) ആർത്തിയോടു് (വ്യസനത്തോടു്) കൂടിയവൻ. ആത്മമന്ദിരം=തന്റെഭവനം. കുശികസുതൻ=വിശ്വാമിത്രൻ.

ശ്ലോകം—൨. അധിഗതം=പ്രാപ്തം. വർണ്ണവൈഭവം=ജാതിയുടെ (നിറത്തിന്റെ) മാഹാത്മ്യം,:—ക്ഷത്രിയനായിരുന്ന വിശ്വാമിത്രന് തപസ്സിനാൽ കിട്ടിയ ബ്രാഹ്മണ്യം എന്നു താല്പര്യം. വിധുനികടം=ചന്ദ്രന്റെ സമീപം.

ശ്ലോകം—൩. കലിതവിവിധസർഗ്ഗഭേദൻ=ചെയ്യപ്പെട്ടതായിരിക്കുന്ന പലപ്രകാരത്തിലുള്ള സൃഷ്ടിവിശേഷങ്ങളോടു് (അധ്യായഭേദങ്ങളോടു)കൂടിയവൻ. ഉജ്ജ്വലിത മനോഹരവൃത്തൻ=ശോഭിക്കപ്പെട്ട മനോഹരങ്ങളായ ചരിത (ഛന്ദഃശാസ്ത്രപ്രകാരമുള്ളവൃത്ത)ങ്ങളോടു കൂടിയവൻ.

ശ്ലോകം—൪. കൊടിയനിയമശാലി=വലിയ നിഷ്ഠകളെക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നവൻ. യോഗി=വിശ്വാമിത്രൻ,

ശ്ലോകം—൫. പരമരിയതപോനിധാനം=ഏററവും വലുതായിരിക്കുന്ന തപസ്സുകൾക്കു് ഇരിപ്പിടമായുള്ളവൻ. അദൃഷ്ടയോഗം=ജന്മാന്തരത്തിലുള്ളഭാഗ്യം.

ശ്ലോകം—൬. അമലമതികൾ=നിർമ്മല മനസ്സോടുകൂടിയവർ. വികാരം=മനോവികാരം, (കാമക്രോധാദികൾ എന്നു് താല്പര്യം) ഭവാബ്ധി=സംസാരസമുദ്രം, (വിഷയാതീതന്മാർ എന്നു താല്പര്യം) സമത=സമഭാവന. യമികൾ=അടക്കമുള്ളവർ. (യോഗികൾ)

ശ്ലോകം—൭. അപരിമിതതപോബലം=നിർണ്ണയിക്കപ്പെടാ-

ത്ത തപശ്ശക്തി. സപരിജനസമേതർ=തങ്ങളുടെ ശിഷ്യന്മാരോടുകൂടിയവർ. അപരിപുജാതർ=നശിക്കപ്പെട്ട ശത്രുസമൂഹത്തോടുകൂടിയവർ. (ദുഷ്ടോപദ്രവമില്ലാത്തവരെന്നു താല്പൎയ്യം)

ശ്ലോകം.......൯. ഉദവസിതം=ഭവനം.

ശ്ലോകം.......൬൧. അരിപ്പം=ചുരുക്കം......രാജകല്പനയ്ക്കു എങ്ങും തടവില്ലെന്നു ഭാവം.

ശ്ലോകം.......൬൨. അനുഭവസിദ്ധം=അനുഭവിപ്പാനിടയായതു. അജസുതൻ=അജനെന്ന രാജാവിന്റെ പുത്രൻ (ദശരഥൻ)...... വലിയ ആളുകളായിരുന്നാലും സുഖദുഃഖങ്ങൾ അവൎക്കും ഇടകലൎന്നിരിക്കുമെന്നു താല്പൎയ്യം.

ശ്ലോകം.......൬൩. പാരുടയവൻ=രാജാവു്,......പ്രജകളുടെ യോഗക്ഷേമങ്ങളന്വേഷിപ്പാൻ രാജാവിനും ന്യായമായ കപ്പംകൊടുപ്പാൻ പ്രജകൾക്കും കടമയുണ്ടെന്നു താല്പൎയ്യം.

ശ്ലോകം.......൬൪. സുരപിതൃനികര പ്രസാദസിദ്ധി=ദേവസംഘത്തിന്റെയും പിതൃസങ്ഘത്തിന്റെയും അനുഗ്രഹലാഭം. അരം=വേഗം.

ശ്ലോകം.......൬൫. രുധിരപലലഖണ്ഡവൃഷ്ടി=ചോരയുടേയും മാംസഖണ്ഡത്തിന്റേയും വൎഷം.

ശ്ലോകം.......൬൬. ആജ്യതൎപ്പണം=ആജ്യം (നൈ) കൊണ്ടുള്ള തൎപ്പണം, (ആഹുതി). യജ്ഞവാടം=യാഗശാല. ശുചി=അഗ്നി. (ശുദ്ധി). സംകുചിതഹുതാശനം=അണഞ്ഞുപോകുന്ന അഗ്നിയോടുകൂടിയതു്.

ശ്ലോകം.......൬൭. മഹാനലൻ=വലിയഅഗ്നി. അസൃക്പ്രകരപ്രവാഹം=ചോരക്കൂട്ടത്തിന്റെ പ്രവാഹം. തരളഹൃദയർ=ഇളകിയിരിക്കുന്ന മനസ്സോടുകൂടിയവർ.

ശ്ലോകം.......൬൮. കുമതികൾ=ദുർബുദ്ധികൾ. സലക്ഷ്മണം=ലക്ഷ്മണനോടുകൂടി.

ശ്ലോകം.......൬൯. ശ്രുതിപരുഷം=കൎണ്ണകഠോരം.

ശ്ലോകം.......൭൦. ദിനകര കുലദേശികൻ=സൂൎയ്യവംശത്തിന്റെ ഗുരു. നിഗൂഢം=ഏററവും രഹസ്യം.

ശ്ലോകം.......൭൧. അഹികുലപതി=അനന്തൻ. രിപുനികര കൃതാന്തൻ=ശത്രുസമൂഹത്തിനുകാലൻ (ശത്രുഘ്നൻ)

ശ്ലോകം.......൭൨. ത്രിഭുവനജനയിത്രി=ത്രിഭുവന (മൂന്നുലോക)ത്തിന്റെ ജനയിത്രി, (ജനിപ്പിക്കുന്നവൾ) അമ്മ. മായാഭഗവ

തി=ലക്ഷ്മി. അവനി=ഭൂമി, (സീതഭൂമിയിൽ നിന്നാണല്ലോ ജന കന്റെ പുത്രിയായിട്ടു ഉണ്ടായതു്) അവർ=സീതാരാമന്മാർ.

ശ്ലോകം—൨൭. സുതവരൻ=രാജശ്രേഷ്ഠൻ.

ശ്ലോകം—൨൮. മതി=ബുദ്ധി. ധൃതി=ധൈര്യം.

ശ്ലോകം—൨൯. പുനരപി പ്രാഥവിരക്തർ=അവധിയില്ലാത്ത വിഷയങ്ങളിൽ (സുഖാനുഭവങ്ങളിൽ)നിന്നും വിരക്ത (വേർപെ-ട്ടവ)ർ സിദ്ധന്മാരെന്നതാല്പര്യം. ഉരുതരയോഗബലം=പലമാതിരി യോഗങ്ങളുടെ (ഭക്തിയോഗം, ജ്ഞാനയോഗം മുതലായവ.) ബലം (ശക്തി) ഗമ്യൻ=ഗമിപ്പാൻയോഗ്യൻ. (അടയത്തക്കവൻ) പരമ പുരുഷൻ=പരമ (ഉൽകൃഷ്ട) നായിരിക്കുന്ന പുരുഷൻ (പരബ്രഹ്മ സ്വരൂപൻ) നിയോഗശക്തി=നിയോഗത്തിന്റെ (കല്പനയിടെഅ ല്ലെങ്കിൽ ഏററവുംഉള്ള ദൈവ്വാധീനതയുടെ) ശക്തി=(പ്രാഭവം) ....മഹാനുഭാവന്മാൎക്ക് അസാദ്ധ്യമായിട്ടു് ഒന്നുമില്ലെന്നഭാവം,

ശ്ലോകം—൩൦. ചതുരത=സാമർത്ഥ്യം.

ശ്ലോകം—൩൧. അഥ=അനന്തരം. മദ്ധ്യേപഥം=വഴിമദ്ധ്യത്തിൽ.

ശ്ലോകം—൩൨. പുനരപി=പിന്നെയും. അംഗസംജ്ഞം =അംഗമെന്നസംജ്ഞ (പേരോ)ടുകൂടിയതു്.

ശ്ലോകം—൩൩. സരയൂസരിദ്വരം=സരയൂഎന്ന സരിദ്വരം. (മഹാനദി) ഝടിതി=വേഗത്തിൽ. വൃത്രഹത്യ=വൃത്രാസുരന്റെ ഹത്യ, (നിഗ്രഹം ...ണ്ടായപാപം). ഇനി ൩-പദ്യംകൊണ്ടു് താടകയിടെ ചരിത്രത്തെപറയുന്നു.

ശ്ലോകം—൩൪. കമലഭവൻ=കമലത്തി(താമരയി)ൽ ഭവ-ൻ (ഉണ്ടായവൻ). പ്രമദം=സന്തോഷം. സുകേതു=ഒരു യക്ഷൻ. സുന്ദൻ=വേറൊരുയക്ഷൻ.

ശ്ലോകം—൩൫. അവർ=താടകയും സുന്ദനും. അഗസ്ത്യ ശാപശക്തി= അഗസ്ത്യന്റെ ശാപത്തിന്റെ ബലം. ചരമഗതി =ചരമമായ (ഒടുവിലെ) ഗതി(മരണം). മൈത്രാവരുണി=മിത്രാവ രുണന്മാരിൽനിന്നു് ഉണ്ടായവ (അഗസ്ത്യ)ൻ. തത്തനുജൻ=അ-വന്റെ (സുന്ദന്റെ) തനുജൻ(പുത്രൻ) മാരീചനെന്നർത്ഥം.

ശ്ലോകം—൩൬. കലശഭവൻ= കലശത്തിൽ (കുടത്തിൽ) ഭവിച്ചവൻ(അഗസ്ത്യൻ). കൌണപഭാവം=രാക്ഷസഭാവം. അയുതകരീന്ദ്രവിക്രമം=അയുതം (പതിനായിരം) കരീന്ദ്രന്മാൎക്ക (അന-

കൾക്കു)ള്ള വിക്രമം (ബലം). അവമതി=അവമാനം. അത്ര=ഇവിടെ.

ശ്ലോകം—൧൭. നരയോഗിവൃന്ദമാംസച്ഛവ=നര (മനുഷ്യ)ന്മാരുടേയും യോഗി (മഹർഷി)കളുടേയും, വൃന്ദ (കൂട്ട) ങ്ങളിടെ മാംസത്തിന്റെ ഛവി, (സ്വാദ്). യാതുധാനനാരി=രാക്ഷസി. മമ=എന്റെ. തനു=ശരീരം. വററൽ=(മാംസരക്തങ്ങൾ ഇല്ലാത്ത) ഉണങ്ങിയവടകം. അഭിരുചി=താല്പര്യം. ജയിക്ക=ചാകാതിരിക്ക.

ശ്ലോകം—൧൮. അയി!=അല്ലയോ. നിശമയ=കേട്ടാലും.

ശ്ലോകം—൨൦. കുശികജൻ=വിശ്വാമിത്രൻ. ധാത്രി=ഭൂമി. മന്ഥര=മന്ഥരയെന്നഒരുരാക്ഷസസ്ത്രീ. വ്രതം=പാതിവ്രത്യം. ഇഴുകുക=തെററുക. അന്തം=അവസാനം (വധം) ഹരി=ദേവേന്ദ്രൻ. (മഹാവിഷ്ണു) പരശുരാമൻ എന്നും. അരുളുക=ചെയ്ക.

ശ്ലോകം—൨൧. വധൂ=സ്ത്രീ. ആത്തധൈര്യം=ആത്തം(ലബ്ധം) ആയിരിക്കുന്ന ധൈര്യത്തോടുകൂടുംവണ്ണം. വിധുരത=വിധുര-(മനോവിചാരമുള്ളവ)നാവു എന്നുള്ള അവസ്ഥ. അനുമതി=അനുവാദം......മഹാനുഭാവന്മാരുടെ മറുവടി അവരുടെക്രിയയാണെന്നു് താല്പര്യം.

ശ്ലോകം—൨൨- [illegible]=ഞാണ്. ലഘുതരം=പെട്ടെന്നു്. സുകേതുപുത്രി=സുകേതു[illegible]ൻറപുത്രി (താടക). പക=വിരോധം. ഹൃദി=ഹൃത്തുംകൽ. [illegible]രാത്രി=പിശാചിന്റെ ഒരുവകഭേദം. ഇകൽ=യുദ്ധം.

ശ്ലോകം—൨൩. ഊരുവേഗശക്തി=ഊരുവേഗത്തിന്റെ (തുടകളുടെ)ശക്തി. ചുഴലി=ചുഴലിക്കാററു്. ചിത=ശ്മശാനഭൂമി.

ശ്ലോകം—൨൪. ചുഴലെ=ചുററും.

ശ്ലോകം—൨൫. അരുണിമ=ചുവപ്പു്. കചങ്ങൾ=തലമുടികൾ. ഘനപടലം=മേഘക്കൂട്ടം. വാനിൽ=ആകാശത്തിൽ. പിതൃവനം=ശ്മശാനഭൂമി. പിശാചപ്രതികൃതി=പിശാചത്തിന്റെ പ്രതിച്ഛായ. കരാളഘോരദംഷ്ട്രാ=കരാളങ്ങ(ഉന്നതങ്ങ)ളായും. ഭയങ്കരങ്ങളായും ഇരിക്കുന്ന ദംഷ്ട്ര (ഇതർ) കളോടുകൂടിയവൾ.

ശ്ലോകം—൨൬. അതിരൗദ്രവേഷം=ഏററവും ഉഗ്രമായിരിക്കുന്നആകൃതി, ജവം=വേഗം. കകുൽസ്ഥവംശദീപൻ=കകുത്സ്ഥൻഎന്ന രാജാവിന്റെ കുലത്തിൽ പ്രകാശിക്കുന്നവൻ.(ശ്രീരാമൻ) വനിത=സ്ത്രീ. വധേ=വധത്തുംകൽ. സായകം=അസ്ത്രം.

ശ്ലോകം—൨൭. ശമനൻ=കാലൻ...ഇതുവരെ രാവണഭ-

യംകൊണ്ടു്. രാക്ഷസകുലവധത്തിന്നു് ശക്തിയില്ലാതിരുന്ന കാലൻ ഇപ്പോൾ ശ്രീരാമൻെറ സഹായത്തോടുകൂടെ അതിനാരംഭിച്ചു. എന്നുതാല്പൎയ്യം.

ശ്ലോകം.......൨൭. ഉരസി=മാറിടത്തിൽ.......താടകയെ കൊന്നതായികേട്ടിട്ടു് രാവണനും ഭയം ഉണ്ടായി എന്നു് ഭാവം.

ശ്ലോകം.......൨൮. നിശിചരി=രാക്ഷസി. രാത്രിയിൽനടക്കുന്നവൾ (അഭിസാരിക) എന്നും. രാമമന്മഥാസ്ത്രം=രാമനാകുന്നമന്മഥ (ചേതനയെ മഥനംചെയ്യുന്നവ)ൻെറ അസ്ത്രം(ശരം) രാമ-(മനോഹര)നായിരിക്കുന്ന മന്മഥ (കാമദേവ)ൻെറ എന്നും. നെഞ്ചിൽ=മാറിൽ,മനസ്സിൽഎന്നു്. ആൎത്തി=വേദന. ഉടലടിമുടി=ആപാദചൂഡം. രക്തചന്ദനം=രക്തം (ചോര) ആകുന്ന ചന്ദനം, (ചുവന്ന ചന്ദനം) എന്നും, ജീവിതേശഗേഹം=ജീവിതേശൻെറ (കാലൻെറ ഇഷ്ടനായകൻെറ എന്നും) ഗേഹം(ഭവനം).

ശ്ലോകം.......൨൯. അനുപമ=തുല്യമില്ലാത്തതു്. ആസ്ഥ=ആദരവു്.

ശ്ലോകം.......൩൦. ഋഷി=വിശ്വാമിത്രൻ. തദാശ്രമം=ആ ദേഹത്തിൻെറ ആശ്രമം (പൎണ്ണശാല).

ശ്ലോകം.......൩൧. രവിശശി[illegible]=ആദിത്യചന്ദ്രന്മാർ. ദിവാനിശം=പകലും[illegible]. സ്വ[illegible]പ്രചുരിമ=തങ്ങളുടെ കാന്തി-(ശോഭ)കളുടെപ്രചുരിമ (പെരുപ്പം).

ശ്ലോകം.......൩൨. നിണം=ചോര. മഖക്രിയ=യാഗപ്രവൃത്തി. സ്രുവങ്ങൾ=യാഗപാത്രങ്ങൾ.

ശ്ലോകം.......൩൩. തര=വേഗം. ലക്ഷ്മണാഗ്രജന്മാ=ശ്രീരാമൻ. കരം=കയ്യ്. തൂണി=ആവനാഴി. നിശാചരോൽക്കരം=രാക്ഷസക്കൂട്ടം.

ശ്ലോകം.......൩൪. കേവലം=മാത്രം. ഉന്നം=ലാക്കു്. ഗരുത്മാൻ=ഗരുഡൻ. ഡുണ്ഡുഭം=ചേര. ......സമന്മാരോടു മാത്രമെ മത്സരിക്കാവൂ എന്നു് ഭാവം.

ശ്ലോകം.......൩൫. സുന്ദജൻ=മാരീചൻ.

ശ്ലോകം.......൩൬. ഇന്ദ്രജാലശക്തി=ഇന്ദ്രജാലത്തിൻെറ (മായയുടെ)ശക്തി (ബല)പത്രി=അസ്ത്രം. പതത്രികൾ=പക്ഷികൾ.

ശ്ലോകം.......൩൭. കുലവിനിമയം=കുലത്തിൻെറ (ജാതിയിടെ) വിനിമയം (മാററം), ചലദലതരുബന്ധയോഗ്യർ=ചലദലതരു (അരയാൽ)കൊണ്ടുള്ള ബന്ധത്തിനെ (യോഗയഷ്ടിയെ) വഹി-

പ്പാൻ തക്കവർ. പലാശദണ്ഡിമാർ=പലാശദണ്ഡാത്ത (പ്ലാശ്ശു-കൊണ്ടുള്ള യഷ്ടിയെ) എടുത്തവർ. പലാശന്മാരെ (രാക്ഷസന്മാ-രെ) ദണ്ഡിക്കുക ശീലമുള്ളവരെന്നും, ...(ഉപനയനകാലത്തിൽ ബ്രാഹ്മണകുമാരന്ന് പ്ലാശ്ശുകൊണ്ടുള്ള യഷ്ടിയും ക്ഷത്രിയർക്ക് അരയാൽകൊണ്ടുള്ള യഷ്ടിയും എന്ന് വേണ്ടതു്. പ്രസ്തുതത്തിൽ മറിച്ചുപറകയാൽ ഗുണദോഷസ്വഭാവങ്ങൾ മനുഷ്യർക്ക് സംസർഗ്ഗം പോലെയിരിക്കുമെന്നു് ഭാവം).

ശ്ലോകം—൭൯. അന്തരായം=വിഘ്നം. നിർവ്വഹിക്ക=സമാപിപ്പിക്ക.

ശ്ലോകം—൮൦. ഗൃഹ... നി=ഭാര്യ......ഫലപ്രാപ്തി=കർമ്മത്തെ അനുസരിച്ചിരിക്കുമെന്നു.

ശ്ലോകം—൮൧. [illegible]ർ=മിഥിലാരാജ്യത്തെ രാജാവു്. ഹരധനു=(ജനകരാജാവിന്റെ പക്കലുള്ള) ത്രൈയംബകം വില്ലു്.

ശ്ലോകം—൮൨. അധ്വമധ്യം=വഴിമദ്ധ്യത്തിൽ. [illegible]കീയം=തന്നെ സംബന്ധിച്ചതു്.

ശ്ലോകം—൮൩. [illegible]ധി=ബ്രഹ്മാവു്

ശ്ലോകം—൮൪. ഏതാദൃശി=ഒരു [illegible] വസ്തു അങ്ങിരുപത്തുരു.

ശ്ലോകം—൮൫. തരുണിമ=യൌവ[illegible]താ

ശ്ലോകം—൮൬. അനിലൻ=വായു. [illegible]=ചെയ്യാനുള്ളതു.

ശ്ലോകം—൮൭. ശമദമനിധി=അടക്കവും, നിയമവുമുള്ളവൻ. ചൂളിസൂനുക്ഷിതിരമണൻ=ചൂളിയെന്ന മഹർഷിയുടെ സൂനു (മകൻ) ആയ ക്ഷിതിരമണൻ= (ബ്രഹ്മദത്തൻ എന്ന [illegible] രാജാവു്) ഇ.

ശ്ലോകം—൯൦. പൂർവ്വദിക്പുരന്ധ്രീതിരുമുഖം=പൂർവ്വദി[illegible] (കിഴക്കേദിക്കാകുന്ന) പുരന്ധ്രീ (ഉത്തമസ്ത്രീ)യുടെ തിരു(വിശിഷ്ടമായ) മുഖം. [illegible]=ദിക്കിൽ. നിയമങ്ങൾ=പതിവുപോലെയുള്ള കർമ്മങ്ങൾ. സുരതടിനീതടം=ഗംഗാതീരം. ആശ്രയിക്ക=പ്രാപിക്ക.

ശ്ലോകം—൯൧. കനകഗിരിവരൻ=മഹാമേരു. തുഹിനമല=ഹിമവാൻ. ഭഗീരഥപ്രയാസം=ഭഗീരഥന്റെ പ്രയാസം (പരിശ്രമം.)

ശ്ലോകം—൯൨. മൃഡൻ=പരമേശ്വരൻ. ജഹ്നു=ഒരുമഹർഷി.

ശ്ലോകം—൯൩. ഭവാമയങ്ങൾ=സംസാരപീഡകൾ. (വിശേഷകം=മൂന്നുപദ്യങ്ങൾകൊണ്ടു ഒരന്വയം നില്ക്കുന്നതു്)

ശ്ലോകം—൨൮. വിബുധസരിത്ത്=ഗംഗ. വിശാലപുരം=വിശാലയെന്നുപേരുള്ള ഒരുദേശം.

ശ്ലോകം—൨൯. അഹിവരശയനൻ=അഹിവര (അനന്ത) ന്റെ മേൽശയിക്കുന്നവൻ. (മഹാവിഷ്ണു) അരാതിസഞ്ചയം=അരാതികളുടെ (ശത്രുക്കളുടെ) കൂട്ടം.

ശ്ലോകം—൩൰. ദൈത്യമാതാവ്=ദിതി. പതി=കാശ്യപൻ.

ശ്ലോകം—൩൧. കുശപ്ലവാഖ്യം=കുശപ്ലവം എന്നുപേരുള്ള.

[illegible] ിട്ടുപണി=ദാസ്യപ്രവൃത്തി. മട്ടമൊഴി=

[illegible]. അശനി[illegible]രൻ=അശനിയെ(വജ്രായു-

[illegible]

[illegible]ശ്രുക[illegible]ർഭത്തിലുള്ള കുട്ടിയുടെ മാം-

[illegible]

[illegible]സമാജം=സർവ്വമരുത്തുകൾ. അധിസു-

[illegible]

[illegible]ശാലൻ=വിശാലനെന്നരാജാവ്, ഐ-

[illegible]വംശത്തിൽ ജനിച്ചവൻ.

[illegible]ചാരകൃത്യം=സല്കാരം.

[illegible]യിച്ചു=കഴിച്ചുകൂട്ടി. കുലോചിതകൃ-

[illegible]ന്ന് ഉചിതങ്ങളായപ്രവൃത്തികൾ. ജ-

[illegible]പദങ്ങളും (ഗ്രാമങ്ങളും) വനങ്ങ (കാ-

[illegible]ങ്ങളും.)

[illegible]വി=വേട്ടവൾ.

[illegible]വരൻ=ദേവേന്ദ്രൻ. ചേച്ച്=സഹവാ-

[illegible] അവൾ=അഹല്യ.

[illegible]നവൻ=ഭർത്താവ്. കന്മഷങ്ങൾ=ദുരിതങ്ങൾ. വിന്യസിക്ക=വയ്ക്കുക. ശില=കല്ല്.

ശ്ലോകം—൪൧. രജഃപ്രയോഗശക്തി=രജസ്സി (രജോഗുണത്തി) ന്റെ പ്രയോഗം (കലർപ്പ്) കൊണ്ടുള്ള ബലം. ഹരി=ദേവേന്ദ്രൻ. വിരൂപ=വികൃതരൂപ (രൂപമില്ലാത്തവൾ). ഹരിചരണരജഃപ്രയോഗശക്തി=ഹരിയുടെ (ശ്രീരാമന്റെ) ചരണത്തുംക(കാലി)ൽ ഉള്ള രജസ്സ് (പൊടി) കളുടെപ്രയോഗം (ചേരുവയിടെ) ത്തിന്റെ ബലം. സുരുചിരവേഷ=വളരെ മനോഹരമായിരിക്കുന്നരൂപം.

ശ്ലോകം—൪൪. നി[illegible] [illegible]ശയില്ലാത്ത.

ശ്ലോകം.—വൻ. പൂമാതു്=ലക്ഷ്മി. നിരീക്ഷിച്ചു=കണ്ടു. സീമാഹീനം=അതിരില്ലാതെ. രാമാവൃന്ദം=സ്ത്രീവൃന്ദം. രാമാദേശം=രാമന്റെകല്പന.

മൂന്നാംസൎഗ്ഗം വ്യാഖ്യാനം
സമാപ്തം.

കേരള സാഹിത്യ
അക്കാദമി